

Examen theologico-philosophicum hypersophiae antibiblicae eorum, qui I. Negant aquas supercoelestes mosaicas, ut ... fecit ... Matthias Flacius. II. Diluvium universale particulare faciunt, ut facit Isaacus Vossius. III. Motum solis & reliquorum siderum terrae tribuunt, ut post Copernicum plerique faciunt hodiernorum astronomorum / [Abdias Trew].

Contributors

Trew, Abdias, 1597-1669.

Flacius Illyricus, Matthias, 1520-1575.

Vossius, Isaac, 1618-1689.

Publication/Creation

Nuremberg : J.P. M[ilttenberger], [1667?]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/xgq3z8dq>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

EXAMEN Theologico-Philosophicum HYPER SOPHIÆ ANTIBIBLICÆ

EORVM,

Qui

- I. Negant Aquas Supercoelestes Mosaicas, ut, ante hodiernos quosdam Philosophos, fecit & propugnare studuit Matthias Flacius.
- II. Diluvium universale particulare faciunt, ut facit Isaacus Vossius.
- III. Motum Solis & reliquorum siderum terræ tribuunt, ut post Copernicum plerique faciunt hodiernorum Astronomorum.

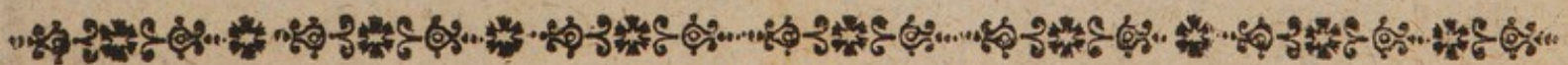
INSTITVTVM

A

M. ABDIA TREW, Mathe-
maticum & Physices in Universitate Altdorffina
Professore Publico.

Demosthenes:

Πολλῶν τὸ σοφὸν ἡλίθιον ἐστὶ.

NORIBERGÆ,

58700 (19)

ILLUSTRI VIRO,
D N.

DN. OTHONI OTHONI,

ab & in MAUDERODA,

Serenissimæ & Potentissimæ Domus Brunsvvicensis &
Lunæburgensis Consiliario Intimo, & ad Comitia Imperialia
Legato Excellentissimo,

PATRONO MEO MAGNO,

Salutem & observantiam.

Illustris Domine, Patrone Magne. De Herostrato quodam refert Strabo, quod templum Dianæ Ephesinæ, toto terrarum orbe tunc à singulari ædificii splendore & Magnificentia celebre, incenderit nulla alia de causa vel spe, nisi quòd famam & celebritatem nominis inde se adepturum sperârit. Non multum dissimiles huic Herostrato mihi videntur ii, qui sapientiæ singularis laudem quærunt perversione sacræ scripturæ, quæ res est omni ædificio, omni templo, humana manu, quamvis propter veri, nedum falsi Numinis, ut Diana fuit, cultum speciosissime extructo, multo præstantior & excellentior. An non verò dolendum est, esse homines, qui laudem Sapientiæ quærant in labefactandis iis libris, qui foli veram & summam sapientiam continent? An non summa insipientia est. summæ sapientiæ interitum mi-

nari? Etsi verò hoc novum non est, sed dudum id fecerunt falsi Doctores, & quidem circa præcipua fidei capita; idque non sine successu apud sui similes: minus tamen profecerunt apud pios & simplices; quàm sperârunt. Pii enim præcipuos fidei articulos, saltem quoad principalia rectè perceptos, non ita facilè eripi sibi patiuntur, & lux illa semel in animis accensa facilè discutit vanas sophismatum contrariorum umbras. Apud simplices verò quin possint facilè hærere sophismata, cum precibus quotidianis itentidem ingeminent illud psalmi; *simplicitas & rectum custodiant nos*. Sed novum nunc aucupium molitur hostis Divinæ veritatis & simplicitatis, dum scilicet per malè feriatos, quamvis fortasse gravitatem rei minus, quàm par erat, perpendentes, aciem ingenii sapientiæ & eloquentiæ intentatam iis scripturæ dictis, quæ fidei articulos ex professo continent, experitur in iis, quæ ad salutem directè spectare non videntur. Quo stratagemate duo obtinere videtur apud minus attentos, primum est, ut, quia quæstio talis salutem directe concernere non videtur, itaque vel nulli, vel pauci, vel non nisi segnes inveniantur veritatis in hisce defensores. Hinc consequitur alterum, ut falsa illa principia, à victoria de hostibus minus pugnacibus recentia, auctoritatem & novam quasi firmitatem accipiant contra magis gravia & seria; imo fieri possit, ut semidocti, etiam non auditis vel non intellectis ejusmodi sophismatibus, si tantùm audiant, esse virum hunc vel illum eruditione celebrem, qui novam aliquam sententiam veteri, quamvis solidæ, contrariam profiteatur, dubi-

tare incipiat de eo, quod pro certissimo hætenus habuerit. In hunc censum referenda mihi visa sunt tria potissimum super scripturæ dictis certamina, quorum primum est de ædificio mundi & aqua primi creationis diei extructa; secundum de Universalitate Diluvii; Tertium de Motu quotidiano cælestium corporum, terrestribus mira, ut sibi videntur, subtilitate ab ipsis transcripto.

Non videtur sane per se ad salutem necessarium, scire, ex qua materia facti sint cœli, modò à DEO factos esse sciamus & credamus. Non magnopere laborandum videri possit, ut sciamus, quo supplicii modo DEUS primum mundum affecerit, modò affecisse sciamus, & a malitia simili caveamus. Non pertinere putatur ad salutem æternam, modum scire, quo vicissitudo lucis atque tenebrarum mundo obtingat, modò obtingere, idque DEO authore agnoscamus. Quia tamen ad veritatis studium in se perinde est, sive in his, ut putantur, vilibus, sive in gravioribus negociis & quæstionibus ea violetur, nec minus verbum DEI est, quo mundi creatio & punitio describitur, aut motus siderum celebratur, quàm quo ad æternam beatitudinem immediatè ducimur; ego vero ad repellenda ejusmodi Tela, præsertim cum in professionem meam recidere viderentur, præsidii non omnino nullis esse me debere putarem instructum; non putavi facere me posse, quin libellam à DEO mihi concreditam huc quoque conferrem, & sacre scripturæ sensum, sophismatum humanorum minutiis labefactatum, non minus philosophicis telis propugnarem, quàm, quod tanquam Studiosus Theologie

DEDICATIO.

ante hac feci, scripturæ fundamentis confirmassem. Queui
meum conatum cum Illustrem Excellenciam Tuam
valde probare, ex filio meo, tunc cum Calendarium me-
um humillimè offerret (non modò ad alloquium clemen-
ter admissio, sed etiam multis aliis beneficiis & honoribus,
quibus nunquam parem gratiam referre possumus, macla-
to) qui ejus mentionem fecerat, intellexissem, Illustri tuo
nomini scriptum hoc de hac materia meum subicere vo-
lui. Etiam atque etiam petens, ut Illustris Excellen-
tia Tua hanc *παρρησίαν* in bonam partem accipere, libellum
ipsum, si tamen ob exilitatem hoc nomine dignus est, se-
rena fronte dignari, & gratia atque clementia, qua me
meosque hactenus est complexa, complecti porro ne de-
dignetur.

DEUM precor, ut Illustrem Excellentiam Tuam cum
tota Familia salvam & incolumem bono publico quàm
diutissimè conservet. B. V.

*Datum ex Museo Altdorffino Ca-
lendis Maij A. M DC LXVII.*

ab

Illustris Excellentiaæ Tuæ

observantissimo Cliente

M. ABDIA TREVV, in Universitate Altdorffina
Math. & Phys. Prof. Publico, & Fac. Philo-

EXAMEN
THEOLOGICO - PHILOSOPHICVM
HYPER SOPHIÆ ANTIBIBLICÆ

Eorum, qui negant aquas supra Cœlestes Mosaicas.

THESIS. I.

Isi minimè probanda est eorum ignavia, qui loca Biblica perfunctoriè tantùm inspiciunt: non minùs tamen reprehendendi sunt ii, qui in Sacris Literis ita sunt curiosi, ut in iis nihil rectè dictum putent, nisi quod intellectus eorum statim capiat. Et si non capiat, sensum ipsi affingunt, quem, si vel parum rectius attendissent, cum verbis stare non posse ipsi facile vidissent.

I I.

In utroque horum peccatum est, 1. circa primum DEI opus in creatione, quo ex aquarum mole primæva cælum & terram extruxit, 2. circa primam totius mundi penam, qua aquis totum orbem terrarum obruit. Et 3. tandem circa maxime conspicuum & illustre opus DEI in cœlo, motus scilicet cœlestes.

I I I.

De primo, primo loco agemus, & quamvis articulus fidei non videatur, quia tamen in doctrina primi articuli Fidei continetur; itaque hac etiam in parte *Lucernam pedibus nostris Verbum Domini* constituemus. Verba ipsius Mosis formalia, versione tamen expressa, ne tenebras Hebræa ignorantibus offundere velle videamur, adducemus, initio facto à mundi ex aquis facto ædificio.

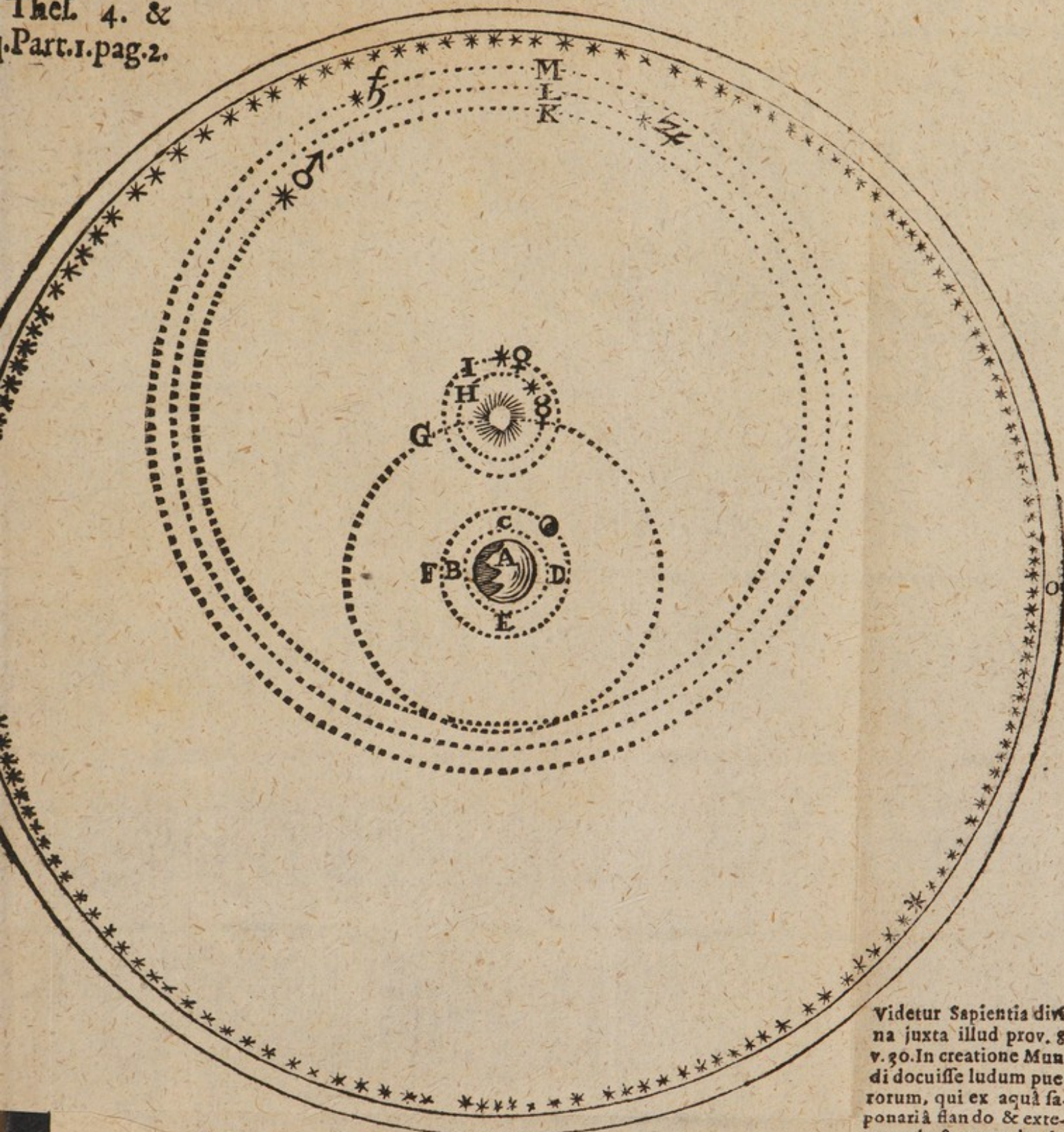
I V.

Sic ergo Moses Dialecto Latini Interpretis: *Dixit quoque DEVS: Fiat Firmamentum* (rectius *expansum*, extensum, tenuior & subtilior reliquis mundi partibus substantia & hanc vocem deinceps retinēbi

mus, ubicunque vox Firmamenti occurrerit) *in medio aquarum seu inter aquas*, hoc est, inter duas aquas, cui Spiritum Domini supernataſſe verbis prioribus dixerat, partes (quarum ſuperior reliquâ ſubtilior, expaſo tamen illo inter medio, ut videtur, paullo Crasſior) & inferiorem terrâ adhuc, ut ſequentia oſtendunt, prægnantem fecit, non nova ex nihilo Creatione, ſed initio primæ extenſione quemadmodum bullæ aquaticæ per ſiphunculum aquæ ſaponariæ intinctum afflatæ, ſubſtantiam tenuiorem, uno verbo aërem, *& dividat aquas, quæ erant ſub expaſo*, hoc est, aquas propriè dictas, & terrâ nondum inde ſeparatâ permixtas *ab aquis ſuper expaſo*. Has inquam partes molis illius primigeniæ Creator expaſo illo inter medio ab invicem diſcedere juſſit, & factum eſt ita. *Vocavitque DEVS expaſum Cælum*. Cælum itaque Creatori eſt omne id, quod eſt inter partem mundi ſupremam tanquam corticem, quaſi quæ vocat aquas (hoc eſt partem aquarum primævarum, quam verſus ante edente deſcripſerat) ſuperiores, & inter infimam, quam globum & terra & aqua conſtantem dicimus. Et ut hæc eò rectius intelligantur addit iinſuper & modo dicta clariùs explicat dicens : *Et fecit DEVS expaſum, diviſitque aquas, quæ erant ſub expaſo, ab his, quæ erant ſuper expaſo Et factum eſt ita, vocavitque DEVS expaſum* in medio aquarum poſitum *calos*; toto itaque cælo diviſe ſunt à Creatore aquæ illæ ſuperiores ab inferioribus. Hæc ſunt verba Moſis de tota Mundi machina, quæ quoniam obſervationibus Aſtronomicis, Geographicis & Phyſicis obvia etiam eſt, quid obſervatum ſit de eadem re ab artium illarum Cultoribus, paucis videbimus.

V.

Terram itaque globum eſſe conſtantem è terra & aquis, quibus quaſi perforatus ſit, notum eſt, & ſi non eſſet, ex verſus 9. & 10. ſequenti conſtare poſſet. A terræ globo uſque ad Cælum ſupremum ponit Moſes Rakia, hoc eſt, ut diximus, ſubſtantiam tenuem. Eodem modo Aſtronomi Tychone duce obſervarunt à terra & aquis terreſtribus, quibus non ineptè vapores in perpetua aquæ & aëris vaporaliſ viciffitudin verſantes conjunguntur, ſummam limpiditudinem ad Cælum uſque ſupremum, quod ſtellis fixis tribuunt, præditam eſſe dicunt; excepta regione infimâ, quæ nubibus foecundis ad ſeſquimilliare, ſterilibus ve

Totum hoc ab hodiernis Astronomis & Geographis
ἀτμοσφαῖρα à Mose, Aquarum inferiorum no-
mine vocatur.

Spacium hoc hæc omnia comprehen-
dens vocatur à Mose
רקיע expansum.
Gen. I. v. 6. 7. 8. Ia.
v. 14. 15.

N. O. Sphæra vel fixarum vel fixis proximè superi-
or, à Mose Aquarum supra expansum nomine vo-
cata, quod ab Aquis primi dici extendendo & sur-
sum tollendo extruenda sit.

Videtur Sapiëntia divi-
na juxta illud prov. 8.
v. 30. In creatione Mun-
di docuisse ludum pue-
rorum, qui ex aqua sa-
ponaria flando & exten-
nuando & expandendo
extrudunt quasi bullas
mundi aquaticas.

ad decimum tertium usque milliare polleat dividunt. Vide *Christian. Severini Longomontanum Astronomia Danica parte prima*, p. 147. *Keplerum in Epitome Astronomia Copernicana* p. 70.

V I.

Quod verò de Divisione Mundi in regionem ætheream & elementarem, elementaris post globum terrenū in aërem & igneam, æthereæ in orbes planetarum & fixarum divisæ dicunt, id formaliter & Mathematicè ita esse concedimus, hoc est, dicimus aërem in infima regione crassum primò nebulis, quæ aliquid terreæ substantiæ continent, locum præbere, post aliquid aquæ, inde aërem ferè purum, igni tamen materiam paullatim præbentem, inde igneum dicimus. Hinc sequi orbes singulorum planetarum usque ad sphaeram stellarum fixarum, ultra quam si quid aliud sit, nobis in Astronomia ignotum fatemur.

V I I.

Has verò Regiones negamus ita distinctas, ut sunt distincti cæparum folliculi, sed priorem semper in sequentem paullatim immeare & in illam mutari. Hoc enim nisi statuamus, Hypothesin illam Tychonis observationibus illustrem, quibus demonstratum est, refractiones aëre æquabili in stellis, postquam viginti circiter gradus superarint, vix amplius observari, subruemus. Quemadmodum & quod ipse Aristoteles orbes planetarum solidos putavit, unde vox firmamenti nata est, falsum, iisdem argumentis à Tychone deprehensum est.

V I I I.

Eatenus tamen longius progressus est Tycho, quòd ignem elementarem prorsus à sede, quam Physici illi assignant, deturbavit. Distinguendum enim inter ejus substantiam & regionem. Aërem enim magis magisque incalescere, donec tandem in ignem ferè (non tamen prorsus purum) desinat, concedimus. Regionem autem ignis ab aërea instar folliculi cæparum, ut diximus, determinatum esse negamus, ducti ratione non tantum hac, quod illa contiguitas diversorum corporum, refractionibus, quæ tamen ibi nullæ sunt, proderetur, sed &, quod nulum elementum præsertim qualitatibus symbolicis præditum, alii ita contiguum esse possit, ut neutrum alterum immeet & in ipsum agat, ut nutrimento ejus fruatur, quia causæ naturales sibi contiguæ, non possunt non mutua immeatione in se invicem agere.

I X.

Si quæras quousque pertingant elementares hæ regiones, & cujus substantiæ sit id, quod illis sursum succedit. Hic veteres Sphæram ignis tanquam supremam à Lunari, Lunarem à superioribus planetis excipi subinde dixerunt. Ut ita Sphæra ignis ad Lunam usque pertingat, cujus Sphæra tanquam durior Elementares Regiones alias fluidas intra se comprehendat. Hanc à Sphæris reliquorum planetarum suo quoque ordine comprehendendi. Sed hoc, ut diximus, respuit iterum partim refractionum doctrina, quæ in diversis globis, tanquam in vitro fracto, incertas & irregulares apparentias siderum exhiberet, partim ipsi orbes planetarum sese invicem transeuntes adeoque omnem soliditatem excludentes.

X.

Liquida ergo est illa quoque regio usque ad regionem stellarum fixarum. Sed cujus substantiæ? Kepplero auram ætheream vocari placuit, eam partem, quæ est inter vapores & Cælum supremum, quæ tamen, quomodo ab aëre differat, vel ipse dicere, vel ego intelligere hactenus non potui, præsertim cum ipse Kepplerus in Eclipsibus earumque ex refractionum varietate attributa aërea ipsi assignet. Ego circa Lunam adhuc majori parte aërem, post, præsertim ubi ad Martem calidæ & siccæ operationis planetam ventum est, igneam existimo. Tenuissimæ tamen substantiæ omnia, quæ omnem refractionem excludant.

X I.

Auram hanc ætheream, five aër, five quicquid aliud sit, frigidissimam deprehensam esse affirmant nonnulli hodiernorum Astronomorum. Sed hoc, quia repetitur in parte secunda, responsionem nostram eò differemus.

X I I.

Si quis itaque à me quærat, quid esse putem aquam illam Mosaicam superiorem, quam Moses per Rakia seu liquidam illam substantiam ab aquâ inferiori diremit, clarius prius dicam, vel potius à Mose ipso satis clarè dictum repetam, quid in illo Rakia comprehensum sit? inferiori sc. parte nubes, superiori parte stellas saltem erraticas: Sic enim Moses v. 14. *Fiant Luminaria in firmamento*, hoc est, in Rakia, in liqui-

hac etiam in parte Philosophis sui seculi, quamvis faciem nondum præferente Tychone plurimis annis illo posteriore) *ut luceant in expanso cæli*, hoc est, ut sæpè dictum, in liquida illa substantia & illuminent terram.

XIII.

Si, inquam, jam quæras, quid sit aqua illa Cœlestis expanso hoc, ut Moses diserte dicit, superior? Respondeam: vel Sphæram fixarum, vel fixâ proximè superiorem.

XIV.

Sed num substantiæ propriè aqueæ. Ad hoc respondebo, si tu mihi prius responderis, aqua illa primi diei, cui Spiritus Domini primo die incubuisse dicatur, num aqua pura propriè dicta fuerit? negabis opinor, si consideraveris, quod postea dicitur, terram postea inde emerfisse, imò si recordaberis: Mosem primo statim versu molem totam initio creatam Cœli & terræ nomine insignivisse. Fuit ergò pars globi aquei primævi superior, tenuior, ærior, sive æri puriori permixta, sive quod propius accedit ad communem Physicorum sententiam, propriæ, quam ætheream dixeris, substantiæ, uno verbo, cortex est quasi totum universum ambiens, & sine mora stellas fixas circumvehens vel circumvehentem ut capsâ continens, naturam habens, non quidem propriè aqueam, aquæ tamen Analogam.

XV.

Et hanc, ut obiter hoc addamus, Cometarum putamus materiam sive tunc statim factorum, & ad tempus apparitionis à Deo decretum reservatorum, quod olim placuit; sive, quod jam placet, angelorum ministerio, tempore eo, quod DEO placet, conglobari solitam, ad peculiare quid terricolis indicandum. Hinc Kepplerus in Camera optica Cometæ speciem globi vitrei à luce perlustrati adminiculo repræsentare docuit.

XVI.

Exposuimus hætenus nostram, imò Mosis & ipsius Sacræ Scripturæ sententiam. Videamus jam alios, inter quos occurrunt primò *Doctores Scholastici*, qui hujus loci occasione novam Sphæram, quam aqueam, & quidem, ne deflueret, adeoque cælum rueret, quasi glaciale & CrySTALLINAM fecerunt. Hos nobiscum sentire dicimus eatenus, quate-

esse statuerunt, omiſſis reliquis imaginationum quiſquiliis. Nam, ut ſupra dictum, quod aqua dicatur, non fit ideò, quod aqua ſit noſtræ Elementari, etiam poſt illam elevationem, per omnia ſimilis. Sed quod à globo aqueo primævo, & parte illius ſuperiori, tanquam ſubtiliori & fortè aëræ potius quàm aqueæ, imò æthereæ prorſus naturæ deſumta: Et ad hanc machinam ex proprio potius cerebro, quam è textu Moſaico, ſi illum rectè inſpexiſſent, fabricatam, tela ſua direxerunt alii Philoſophi, putantes ſcilicet, ſi qualitercunque probaſſent, hanc opinionem Scholaſticam non per omnia locum habere, ſuam neceſſariò habere.

XVII.

Nubes ſcilicet hoc loco putant intelligi, quod parum abeſt, quin dicam ſententiâ Scholaſticorum multò abſurdius, a verbis certè Moſis multò alienius. Nam 1. cum *nubes*, ut ante diximus, vix ſeſquimilliarum ſint à terra elevatæ, quomodo ab inferioribus, cum quibus in perpetua vaporum in pluvias, & pluviarum in vapores mutatarum viciffitudine verſantur, cœlo ſtellis repleto diſcriminati ſunt? Hinc Moſes diſertè dicit, tenuem illam & ſubtilem Cœli ſtellati aëriſque & ignis ſubſtantiam ſeparare, aquas illas ſuperiores ab inferioribus. 2. *Nubes*, tunc præſertim pluviis ſæcundæ, unde aquæ dicendæ fuerint, nondum fuerunt, ſed die demum creationis ultimo, ut Moſes docet, ex vaporibus aſcendentibus, eodem prorſus modo, quo Phyſici de Meteoris docent, natæ & in aquas pluviales reſolutæ Gen. 2. v. 6. *Fons* inquit vulgatus, imò *vapor* ut habet Hebræus & verſio Germanica Lutheri, *ein Dampf* / aſcendit de terra, irrigans univerſam ſuperficiem terræ. Quomodo vapor aſcendens à terra rigare potuit ſuperficiem terræ? mutatus ſcilicet ſuperius in *nubes*, & poſtea in pluvias reſolutus deſtillans. 3. Aquæ illæ pluviæ, vel pluviis deſtinatæ, hoc eſt, vapor & *nubes* non ſunt revera ab aquis inferioribus ſeparatæ, ſed prorſus contiguæ, imò magnâ parte permixtæ, ut cœlo pluvioſo montes aſpicienti planum eſt. Quippe qui non rarò ultra *nubes* craſſiuſculas prominent, illæ vero Moſaicæ ab inferioribus toto Cœlo ſeparatæ ſint.

XVIII.

Sed nimium ſibi placentes nonnulli Hebraiſtæ occurrunt hîc nobis commemoratione variarum ſignificationum particulæ *hî* quæ non ſem-

fallunt, vel obliti sunt tales officii Interpretis, vel nunquam rectè illud tenuerunt. Sufficitne hoc ad interpretationem, ut variæ significationes vocis commemorentur? Arbor Tantalii est ejusmodi interpretatio, poma plurima Ori esurienti admovens, arrepturo omnia subducens. Ita tu significationes varias mihi commemoras, nullam applicas, aut, an, & quomodo quadret, vel non quadret, ostendis. Estne hoc Interpretem agere, variarum significationum commemoratione, nullius verò applicatione, auditorem vocillantem reddere, ut his auditis incertior sit quàm ante. Minus moveret me hæc Interpretatio, nisi dudum vidissem Photinianis, ita familiarem, ut ante ipsos fuerit inaudita, quos Præceptores mei comparabant militibus mercenariis, qui aliena destruerent, priorum nihil haberent. Quod non eo animo dico, quasi tales Photinianismi condemnare velim, nihil enim in hac quæstione, quod quæstiones propriè Photinianas concernat, sed ideo tantum, ne nobis placeamus disputandi modo tali, qui stoliditate potius, quàm ἀνεβεία, ut ipsi sibi imaginantur, aliis arrideat. Nos nostram significationem convenire ex contextu ostendimus, ubi illi opponitur vox *רחק*. Separavit DEUS aquas infra Rakia ab aquis supra Rakia, quid hoc planius? ubi ei, quod est supra, opponitur id, quod est infra. Quid tu cum tuo *juxta*. Separavit DEUS aquas infra Rakia ab aquis juxta Rakia? Quæso ostende locum illum, qui sit juxta Rakiâ, cum ipsum Rakia terræ globum circumcirca ambiat. Ubi ergo ponendum est id, quod juxta positum dici debet.

X I X.

Sed ne in auditi damnari videantur Ixiones isti nubes pro Junone amplectentes, argumenta illorum videbimus, & quidem apud *Flacium in Clave Scriptura*. Etsi enim liber ille novus non est; nisi tamen admodum fallor, primus hic est illius Interpretationis author, & pauca, quæ quidem sint alicujus momenti, dicere videntur hodierni, quæ ille non dixerit prius. Quid ergo dicit author ille? *Rakia*, inquit, *significat aërem & quidem inferiorem* (quò nubes superiores sunt) *quia in Scriptura aves in eo volare perhibentur*. Sed cur non potius ita? Rakia illud est Cœlum stellatum, quia Moses id non tantum dicit v. 8. Sed etiam Solem, Lunam & Stellæ in eo positas dicit, quia ergo aquæ illæ superiores sunt

quia est vastissimum illud spacium, in quo omnia, quæ sunt intra atmosphæram, ut hodiè loquuntur, & cœlum supremum comprehensa.

X X.

Secundum argumentum proponam ipsius authoris verbis; meis enim non possum, aut, si possem, metuerem, ne conqueratur de injuria. *Quia, inquit, secundâ die, ubi de istis superioribus aquis agitur, non exornat Deus supremam regionem Cœli, supra quam isti somniant aquas collocari (quod demum in quarto fit, ubi fabricat ei luminaria & stellas) sed hanc infimam, &c.* Pro ornamento itaque ædificii cœlestis author habet aquas illas, non pro parte. Interim somniare nos dicit ea, quæ Moses disertè affirmat. Ego vero dubito, somnietne, an vigilans disputet, quia ita argumentatur; Deus, posteaquam divisit aquas superiores ab inferioribus, exornationis initium fecit ab inferioribus, ergò ne ipsum quidem ædificium cœli ex aquis extruxit. Quæ consequentia? Et quid dicit Moses v. 16. 17. quando ornatum superiorum mundi partium describit? Solem, Lunam & Stellas positas esse dicit ברקיע in ipso Rakia. At v. 6. & 7. dicit רקיע interpositum esse inter aquas superiores & inferiores. Ergò רקיע non est supra aquas superiores & ab inferioribus discriminatas, sed sub iis.

X X I.

Tertium argumentum ita habet, Psal. 104. inquit: *predicans admirabile opus Creationis, & veluti integrum primum Genesios caput percurrens* (si rectè attendas, Psalmus ibi non tam creationem, quàm res creatas, quomodo hodiè sint, celebrat) *mox postquam de expansione Cœli dixit, addit de aquis in sublimi positis, veluti pro fundamento domicilii Dei ponit, ut omninò appareat aquas cœlestes, nubes & ventos eodem loco positos esse, de hoc agetur infra clarius Th. 44.* Hic interim ponamus, quod Psalmus etiam superioris illius partis Cœli & nubium, versibus proximè contiguis, mentionem faciat, propter Analogiam & similitudinem duorum operum, primi, quod die Creationis secundo aquæ primævæ partem supremam altius insuper elevavit, quod scribit Moses Gen. 1. v. 6, 7. secundi, quod vapores à globo terreno elevatos perinde ac Cœlum ipsum sustentet tam diu, donec Deo volente, & cœli influxu ita requirente per pluvias decidat. quid hoc priori illi aquarum elevationi nocebit? Sper-

bium, ad miraculum confugit, ne scilicet cogatur concedere aëris, vel vaporum exaëre majori ex parte Constantium, resolutionem subitam in aquas pluvias. Mihi verò hoc videtur multò admirabilius, quod rupturæ nubium non sæpius fiant. Cum vix videatur reddi posse diversitatis ratio, cur unâ vaporum particulâ in aquas resolutâ, non statim resolvatur etiam alia, imò tota massa vaporum ejusdem loci, sed major pars in sublimi hæere pergat, donec resoluta ipsa quoque particulatim decidat. Ut ergò hoc opus DEI nubes in sublimi sustentantis & in se præclarum, & ei operi, quo partem aquarum primigeniarum in sublime evectam per totum tempus durationis mundi ibidem sustentat, affine est, ita non mirum est simul celebrari, nec tamen sequitur ex hac simultanea celebratione, prorsus idem utrumque esse.

X X I I.

Quartum argumentum ita habet. *Quia, inquit, Moses tantum duplices aquas novit, videlicet quæ sunt supra Cælum & infra. Essent autem triplices, si aliæ essent supra omnes Cælos, aliæ in terra, aliæ denique in media aëris regione.* Ubi dicit Moses duplices esse aquas? Ibi scilicet, ubi duplices scripsit, duas scilicet partes aquæ primævæ, hoc est, molis illius, quæ omnes mundi partes eminenter, continebat. Sequitur ne verò inde, quod nihil aquarum sit alibi etiam? quid si aquarum inferiorum duas vel plures insuper species describat? Ut sanè facit Gen. 2. v. 6. negabisne proprietate tua triplices esse, duas quidem illas, in quas molem primarum aquarum divisit, tertiam, quæ capite secundo ex vaporum resolutione nascatur, sed ut dicam quid sentiam. Mihi perinde est, si triplices ponantur aquæ, si hæ aquæ in fine creationis ex vaporibus natæ pars ponantur aquarum inferiorum, præsertim cum ab iis ortæ sint, adeoque materialiter cum illis conveniant. Quicquid dicatur, Flacius suo hoc argumento nihil contra nos efficit, cum absurdum, quod nobis objicit, non absurdum, sed id ipsum sit, quod Moses dicit. Aquas scilicet illas, quas Moses ultra Cælum initio Creationis levatas dicit, non esse aquas vel nubium vel pluviarum, sed aquas pluvias & nubium esse eas, quæ per vaporem ab inferioribus quotidie eleventur, Gen. 2. v. 5. 6. Has, ut clarius loquamur, easdem esse dicimus cum inferioribus materialiter, quatenus ab inferiori illa in vapores mutatâ ascendant, & quatenus per descen-

merò tantisper, dum adhuc sub nubium specie in aëre suspensæ sustentantur.

X X I I I.

Quintum argumentum aquas illas super cœlestes Mosaicas non esse diversas ab aquis Nubium & pluviarum. *Quia tempore diluvii dicantur esse ruptura nubium, quæ sanè ex media regione aëris, non ex summo & Crystallino Cœlo veniunt. Fatentur etiam ii, qui tuentur illas Crystallinas aquas, eas ad diluvium non esse idoneas, quia sint longè purissimæ, simplicissimæ & veluti liquidus quidam aër. Sint omnia hæc vera, quid inde sequitur? Ergone falsum est, partem aquæ primigeniæ à Creatore sumtam & usurpatam, ut inde partem Cœli supremam construeret? per Cataractas Cœli in diluvio apertas quid intelligatur, sequenti fortasse quæstione patefcer. Hîc concedo aquas illas secundi diei in diluvio de Cœlo non decidisse, nec tamen inde sequi, quod prorsus non sint.*

X X I V.

Sextum argumentum ita habet, *Quia, inquit, nobis quotidie adhuc suum aquarum Thesaurum ex media regione aëris communicat non Cœlo Crystallino, illic ergò sunt istæ superiores aquæ. Respondeo, aquas per pluvias à DEO nobis communicari solitas, esse mediæ circiter regionis aëris, concedimus. Quod verò aquæ superiorum Cœli contignationum per pluvias decidunt, petitionem principii sapit. Moses certè nullibi id affirmat. Nec aliis fortè affirmantibus nos assentimur.*

X X V.

Septimum argumentum. *Quia id agit Moses, ut nobis describat creationem rerum visibilium, quibus uti ac frui quotidie cogimur, non eorum quæ nobis & occulta & inutilia sunt (inutilia? audiemus, quænam sint illa inutilia;) Deo etiam nihil de angelorum Cœlestium, paradisi, aut inferni creatione scribit, imò nec de lapsu quidem angelorum, quæ nobis minus necessaria aut etiam possibilia scitu sunt. Sanè de Angelis scire tunc temporis minus necessarium fuisse Moses eo ipso ostendit, quod nihil de iis scripsit, idque fortasse ideò, quia homines difficulter Angelos à DEO distinxissent, ut sanè videmus in Ethnicis v. g. in Cicerone, qui in suis libris de Natura Deorum, parum delectus habet in argumentis, quibus Spiritus bonos & malos apparuisse dicit, ab iis, quibus Deum esse proba-*

nò inutile, sed necessarium est, aliàs scripta non essent. Sed quæ consequentia? Moses nihil scripsit de Creatione Angelorum. E. nihil scribere etiam debuit de aquis cœlestibus, quantumvis sint pars integralis ipsius Mundi, cujus creationem descripturus erat, quamvis scripta esse, ipsi oculi nos convincant. Pergit author; *Quæ ergò esset ista imprudentia Moses, si omisis istis utilissimis & miraculosissimis aquis media regionis, illas ignotas ac inutiles Crystallinas super omnes Sphæras existentes describeret?* Multa sunt hîc reprehensione digna. 1. Descriptionem aquarum pluvialium Mo- sen nequaquam tacuisse, supra audivimus, quamvis non in historia primævæ creationis; quia scilicet productio illarum, non in creatione, sed in quotidiana generatione vaporum ex aquis inferioribus, nubium ex vaporibus, pluviarum ex nubibus, consistit. 2. Utiles sint, nec ne, aquæ illæ Cœlestes, vel Flacianæ nostræ? non decet pronunciare, antequam, sint, nec ne? exploraverimus. Sint autem, nec ne? non ex cerebro suo divinare, sed ex authore, & quidem divino, discere debuit præceptor hic noster. Et Imprudentiæ imputare, quæ scripta videas, si non ad tuum palatum exponantur, magnæ imprudentiæ, imò impudentiæ est.

X X V I.

Octavum argumentum. *Quia cum DEVS siccitatem minatur, prædicit, se daturum Cælum ferreum ac aeneum, item Cælum clausum, loquens (quod nemo dubitat, & Lutherus ac Ambrosius asserunt) de infima regione aëris.* Concedimus hæc omnia: sed quid inde sequitur? Igitur, inquit, aquæ Cœlestes, quas ipsa cœlestia claustra à nobis arcent, sunt proximè super infimam aëris regionem, quæ, veluti ferreum & clausum obturatumque quoddam fundum aut contignatio, non patitur, easdem ad nos defluere aut pluere, donec Dominus istam conclusionem clementer aperit? sic enim ipsemet Spiritus Sanctus istas res pingit. Deut. II. 1. Reg. 8. 2. Par. 6. Luc. 4. Resp. concedimus & hæc omnia. Sed iterum quærimus, quid inde sequatur? num hoc? aquas illas, quæ pluviarum tempore decidunt, siccitatis tempore non decidunt, quia fortasse nullæ ascenderunt, ut colligi videtur, ex 1. Reg. 14. v. 44. esse eas, quibus Cælum supremum constructum est? Falsum contra esse, quod Deus ex parte subtiliori aquarum primi Diei Cælorum cœnacula extruxerit? Argo oculatiorem dixerò, qui hoc viderit, Tamyri cæciorem & ineptiorem, qui, cum non vi-

X X V I I.

Noni argumenti loco dicit author: *Quia non sine causa diligenter Moses dicit de separatione & veluti subiecto fulcro aut firmamento aquarum, quæ sunt supra nos.* Non sine causa mosem diligenter inculcare separationem aquarum superiorum ab inferioribus, libenter fatemur, sed quam putatis? hanc scilicet ipsam, quam ille putat sententiæ contrariæ, ne scilicet putemus intelligi in supremo cœlo aquas inferioribus contiguas, ut sunt pluviales, sed separatas & quidem longissimè, terræ scilicet semidiametris plus 14000 ut Tycho minimè liberalis talium æstimator æstimat. Sed audiemus qualem ille afferat; Nam, inquit, *experientia diluvii, & etiam quotidiana docet, nobis, totique terræ, & omnibus in ea existentibus, periculum esse ab aquis, quæ in aëre miraculosè suspensæ sunt, & veluti in utre conclusæ, ut Job loquitur: non ab illis, quæ alicubi extra totam ætheream regionem, adeoque planè extra totum mundum sunt.* Quæro iterum, quæ consequentia? quæro, quis dixerit, periculum rupturæ nubium esse ab aquis supra cælestibus? De aquis autem nubium hoc loco monere, nihil attinuit, cum mentionem illarum mores hîc non fecerit, nec facere potuerit, quia & tunc nondum fuerunt, & ut supra dictum, revera ab inferioribus tam diligenter, ut Moses inculcat, separatæ non sint.

X X V I I I.

Decimum argumentum. *Quia DEVS omnia ad usum hominis condidit, & nihil planè frustra.* Quis tandem usus harum est aquarum extra omnes Cœlos & extra totum mundum existentium, præsertim cum illas aquas affirmant isti diversissimæ à nostris naturæ esse? Nulla ergò ibi aquæ sunt. DEUS bone! quot res sunt in rerum natura, quæ negandæ forent, si omnia neganda, quorum usum Flacius ignorat? quot plantæ? quot animalia? sed non est opus hâc responsione, multò minus sollicitâ, quam nonnulli instituunt, usus inquisitione. Diximus aquas illas nihil esse aliud, quàm partem ipsam superiorem Cœli. Hæc quem usum habeat, qui quærit, is eâdem operâ quærat, quem usum tectum aut contignatio superior in domo habeat.

X X I X.

Undecimum argumentum: *Quia inquit, quid faceret Elementa-*

quærit, is quærat prius, an materia illius aquæ Elementari prorsus similis sit. Cum non necesse esse, ut similem aut prorsus eandem statuamus, ex supra dictis facilè colligatur: separata enim est ab aliis aquis primi diei, hoc est, à mole, cœlum & terram cum omnibus suis partibus saltem eminenter continente quam non ineptè, sine dubio ex traditione Patrum, Chaos dixerunt Poëtæ veteres. Cum enim Moses initio statim dixit: In principio creavit DEUS Cœlum & terram, ibi per cœlum & terram, illam ipsam molem intellexisse, docent Sapientes, quando partes illius sigillatim describuntur, cœlum, hoc ipso versu 6. terra, versu 9, & deinde singulorum exornatio. Unde si quæras, cujus naturæ vel materiæ sint aquæ illæ cœlestes, respondeam talis, qualis illi parti mundi conveniat. Si jam Creatori commodum visum, eandem esse, dico eandem; si diversam, (quod eo ipso colligitur, quod locum superiorem, ab aliis aquis distinctum, illis tribuit,) diversam,

X X X.

Duodecimum argumentum ita habet. *Quia, inquit, qui tuentur sententiam de aquis supra ac extra Cœlos, fatentur, hanc sententiam, de aquis in media regione aëris, esse multò probabiliorem, & rerum Naturæ concinnior, quam alteram de aquis supra & extra omnes Cœlos. Sed queruntur se solummodo voce Firmamenti in aliam sententiam rapi: cuius significationem revera, ut supra ostendimus, non intelligunt. Respondeo, qui nostram sententiam amplectatur, & tamē illam de nubibus probabiliorem putet, fateor, mihi esse ignotum. Nisi forte sit B. Lutherus, quem tamen si hisce verbis tangit, multis modis injuria afficit. Verba Lutheri ita habent *Commentario in Genesin pag. mihi VIII. sed hoc, inquit, maximè mirabile est, quod Moses manifeste tres partes facit, & firmamentum collocat medium inter aquas. Ego quidem libenter imaginari (imaginari se, dicit, non argumentari, aut ita sentire.) Firmamentum esse supremum Corpus omnium, & aquas, non supra, sed sub cœlis, pendentes esse nubes, quas cernimus, ut sic aquæ, ab aquis distinctæ, intelligerentur nubes, divisa à nostris aquis in terra. Sed Moses manifestis verbis, aquas supra & infra firmamentum esse, dicit (Vides hîc Lutherum in sua opinione, quam fundamento textus carere ipse dicit, corrigendâ, non niti voce Firmamenti, nedum solâ, sed contextu, qui dicat aquas, quas hîc author nubes dicit, esse supra firmamentum, seu supra expansum, quod certè, ut de nubibus**

Moses nunquam affirmavit, ita nec Lutherus affirmat; quemadmodum & alterum crimen, quod author illius expositionis vocem hanc non intelligat, in Luthero nostro non hæret. Nam ad verba Moſis: *dixitque DEVS, fiat Firmamentum*, ita ait: *Hæc admirabilis iſtius craſſe nebula extenſio Firmamentum à Moſe appellatur*, (num ita denſum & durum *εἰς* *ἐξ* *ἐν*, ut penetrari non poſſit? non ſanè) *ſed in quo Sol & Luna ductum habet circa terram in illa ſubtiliſſima materia.* Hæc Lutherus.

X X X I.

Decimum tertium argumentum: *Quia Moſes in Creatione propriè tantùm tria nominat: Cælum, terram & aquam. Neceſſe igitur, eum ærẽ & ignem ſub cæli nomine notare, atque ita rectè ſuper hoc primum ærẽ Cælum aquas collocat* (ſi Moſes ita collocaret, non rectè collocaret, quis enim unquam dixit vel obſervavit, aquas, hoc eſt, nubes, ut hic author putat, ſupra regionem ignis eſſe?) *loquitur enim ille communi more ac opinione hominum ſui temporis, non, ut Aſtronomus, ſubtilius atque ocioſius elementa & orbes æthereos recensens.* *Ζοφὸν Φάσματον*, quo ſalvo, nulla unquam tam abſurda erit opinio, quæ non, invitâ etiam Scripturâ Sacrà & contrarium dicente, nihilominus illius authoritate ſtabiliri poſſit. Ne enim dicam, quantum *λῆμμα* hoc ſit: Scripturam Sacram ad communem ſermonem falſa potius dicentium, quam ad veritatem ſeſe demittere, & quidem in loco, ubi rem deſcribere Spiritus Sanctus propoſuerit. Si enim nihil vellet ſcribere, niſi quod homines ante ſentiunt, quid prodeſſet ſcribere? Hoc tantùm quæro, unde ſcias, homines communiter tunc ita ſenſiſſe, ut tu tibi in cerebro tuo, nec à veteribus, nec hodiernis Phyſicis rectè informato, ſomnias. Moſes ſanè trium fecit mentionem, Cæli, terræ aquis inferioribus adhuc permixtæ, & aquæ terræ ſuperioris. Eaque ita diſtribuit, ut aquas, quarum extra terram mentionem facit, per cœlum, cujus pars ſunt nubes, ſeparatas eſſe dicat, & non tantùm dicat, ſed inculcet, aquas inferiores terræ conjunctas & nubibus ex parte repletas, neceſſariò per aquas, multis paraſangis nubibus ſuperiores, eſſe ſeparatas.

X X X I I.

Decimi quarti argumenti loco author varias *derivationes vocis*, *וַיִּשׁוּ* quæ vel idem ſit, quod ibi aqua, vel ubi aqua, adducit, quibus non

Arabica *Samava* altus fuit, derivat, quam Dn. Joh. Henricus Hottingerus, Theologus Heidelbergensis, in promptuario seu Bibliotheca Orientali citat. Quæcunque autem harum interpretationum acceptetur, nihil vel pro sua, vel contra nostram sententiam author efficiet, sive enim dicas, sub cælo esse aquas in infima regione aëris, nimirum nubes, sive supra eam, sive in excelsis, nulla aquarum mentione facta; nihil officies verbis Moſis dicentis; DEUM globosam, ut videtur, molem aquarum primi & secundi diei extendisse, ut inde totam mundi machinam, suprema & infima parte constantem, extrueret, quod ipsum Moſem ita docuisse & docere voluisse, initio statim hujus tractatiunculæ demonstravimus, nihil hujus authoris sententiæ roboris adjicies, aut nostræ demes, quod erat ostendendum.

XXXIII.

Cum hæc penè absolvissem, ostendit mihi quidam meorum Dominorum collegarum, cujus honoris causâ mentionem facio, *Tractatum Dn. Kippingi, de S. Scriptura & creatione*, qui, *Exercitatione de aquis supra cælestibus inter alia*, de hac materia hæc habet verba: *Gravior multò est, inquit, de aquis supra expansum, sint ne eadem ipsæ, de quibus Psaltes ait: Deus contignat aquis superiora sua, Psal. 104. v. 3. Ergo veros aquarum gurgites, inferioribus aquis similes, supra Cælum sidereum locatas affirmat. Justinus, Basilus, &c. & alii multi*, quos citat, veteres & recentiores, qui apud ipsum videri possunt. Et addit: *Quibus adde Chaldaum interpretem, Joseph. l. 1. Antiquit. c. 1. Philonem & Rabbinos, à quibus Doctrina illa primum manavit.* Et postea refutat Sententiam rationibus optimis, partim propriis, partim aliis gravissimorum authorum. Et hanc sententiam, & talem aquarum illarum supra cælestium probationem, mihi etiam non probari, ex supra à me dictis constare, arbitror.

XXXIV.

Quod verò idem cum aliis authoribus inde colligit, necessario sequi probationem sententiæ eorum, qui nihil aliud, quam nubes aquas illas esse, statuunt, hoc mihi probari non posse, itidem liquet ex hæcenus dictis. Nec terret me copia authorum, quos iterum allegat. Unicus Moſes est mihi instar omnium, quem si attentè satis inspexissent utriusque partis authores, in neutrum horum errorem incidissent.

X X X V.

Sed audiemus, quid ad argumenta adversa respondeat, quod facit paragrapho V.

Annotatioens nostræ.

Excipiunt, inquit, aquæ illæ super cælestes sunt super calos sidereos. Nubes verò sunt in aëre. Ergo nubes non sunt aquæ illæ. Cornelius à Lapide comment. ad cap. 1. Genes. p. 42. Jac. Martini, dissertatione de operibus creationis Thesi 73. & seqq. (a)

(a) Rectè, quid enim clarius verbis Mosis, v. 6. *Fiat, inquit, Firmamentum, vel potius expansum, & dividat aquas ab aquis.* Firmamentum hoc seu expansum, cælum esse, dicit postea v. 8. in quo sunt Sol & Luna v. 17.

per hoc, dicit Moses, separatas esse aquas superiores ab inferioribus v. 7. &c. Interstitium ergò inter aquas & aquas est cælum, quod de aquis nubium ineptè, & disertè contra Mosis textum dicitur. Sed audiemus, quid author contra dicat.

Respondeo, inquit, Maior negatur: Hoc dicit Moses, aquas illas esse super Expansum. Hoc est super PARTEM expansi (b)

(b) Quæso quam partem? dimidio aut ad summum sesquimilliarium abesse nubes à terra, Christianus Severini, Longomontanus & Kepplerus in Epitome Astronomiæ Copernicanæ demonstrant. Hæc quota pars est intervalli, quo Luna, infimum cœli sidus, in Rakia, ut Moses ait, positum, à terra abest? videlicet 60. aut at minimum 50. semidiametris terræ (quarum quælibet 860. miliaribus constat) hoc est miliaribus 43000. Et crassam hanc Synecdochen! ubi pars quadragies ter milliesima pro toto ponatur (si tamen 43000. & non plus 12040000. miliarium, quæ, juxta Tychonem, sphaeræ Saturni est, ductis 3860. in 14000. integra altitudo aquarum cœlestium mosaicarum sunt,) profectò plus mille major ἀκρολογία esset in hac synecdoche, quàm si vestibulum pro tota domo, casam pastorem pro toto orbe terrarum poneret.

Nam (pergit) expansum est totum illud, quod supra nos est. (c)

(c) Rectè Itaque subsumo: Expansum est id, quod superant aquæ cælestes.

Ergò totum illud, quod supra nos est, & non quantulacunque tantum particula, quam nubes quoque mole superant, est illud, quod superant aquæ cælestes.

X X X V I.

Pars expansi est aër, in qua nubes haerent. Cum ergò Moses dicit; sit expansum! colectivo sensu loquitur; distributivo autem, cum dicit; divisit aquas, quæ erant sub expanso, ab aquis, quæ erant supra expansum. (d)

Breviter: Quicquid est super expansam partem, id supra expansum esse, rectè dicitur. Quia Mosi expansum est pars & totum (e)

Atqui nubes sunt supra partem infimam expansi, haerent quippe in media regione aëris. Ergo nubes supra expansum esse rectè dicitur. (f)

Quilibet dynasta aut nobilis saltem est super Imperii Romani partem. E. Quilibet dynasta super imperium Romanum esse, rectè dicitur. Falsum præterea esse, quod nubes sint in Medio aëris, etiam vetus & obsoleta Physica agnoscit, nedum hodierna multo accuratior.

XXXVII.

Sed aliud argumentum, quod refutet, adducit Kippingus.

Nubes, inquit ex Bonfreno & Cornelio de Lapide, secundo Creationis die nondum erant, ut per expansum possent ab aquis inferioribus separari. (g)

ab omni opere creationis. Gen. 2. v. 1. 2. 3. non creatæ, sed purè Physicâ mutatione à vaporibus genitæ sint, Gen. 2. v. 6. quomodo poterant ab aquis inferioribus separari antequàm essent? Sed audiemus, quid respondeat.

XXXVIII.

Respondeo, inquit: licet tunc expansum non superaverint actu, quid tum? Ad hoc tamen ordinatum est, à

(d) Expansum est res singularis, spacium videlicet id, quod est inter terram & aquas supra expansum, ut Moses dicit. v. 6. & seqq. ut docet inter alia⁷ Emphaticum. v. 7. quomodo ergo in eo locum habet distinctio?

(e) Conscientiâ tuam obtestor, quisquis textum Mosi legis, ut ostendas mihi unicum apicem, qui possit fundamentum præbere huic distinctioni.

(f) Egregii argumenti exemplum! ad cuius ideam ita argumenter: Quicquid est super Imperii Romani partem, id super imperium Romanum esse, rectè dicitur.

Quilibet dynasta aut nobilis saltem est super Imperii Romani partem. E. Quilibet dynasta super imperium Romanum esse, rectè dicitur. Falsum præterea esse, quod nubes sint in Medio aëris, etiam vetus & obsoleta Physica agnoscit, nedum hodierna multo accuratior.

(g) Rectè: Nubes enim, cum non in ipsa creatione, sed finitâ demum creatione, cum jam cessasset Deus ab omni opere creationis. Gen. 2. v. 1. 2. 3. non creatæ, sed purè Physicâ mutatione à vaporibus genitæ sint, Gen. 2. v. 6. quomodo poterant ab aquis inferioribus separari antequàm essent? Sed audiemus, quid respondeat.

(h) Frustra hoc dicitur. Non enim

(b) Frustra hoc dicitur. Non enim

rebus, tunc non existentibus, aut saltem intra dies creationis futuris. Non entis nullæ sunt affectiones, si nubes tum, secundo die creationis, actu non erant, sed septimo demum die post ex aquis inferioribus per modum vaporis ascensuræ erant, quomodo poterant secundo illo die separari, & expansum inter illas superiores & inferiores aquas pro interstitio poni? Sed tertium argumentum refutandum sibi sumit author.

X X X I X.

Aquæ illa, (inquit ex Jacobo Martini) super cælos posita, veræ aquæ sunt, semper manentes inferioribus (i) Hoc ego nec affirmaverim, nec negaverim obstinatius, sed in medio relinquo, cum aquæ illæ, à creatore exaltatæ, sint desumptæ ex aquis primi diei, quæ congeries quædam erant cæli & terræ, & rerum in iis (potentiâ saltem) contentarum, ut author libri de Mundo loquitur; Ordo autem & perfectio, propter quam Systematis nomine insigniri posset, adhuc deerat. Ut ita de essentia ejus definite pronunciari nihil possit. Quod autem Jacobus Martini negat, Kippingus verò affirmat, nubes esse aquas, vix hic etiam judicium interponere, neutrum certè simpliciter affirmare audeo. Vaporem disertè vocat Moyses capite citato. Vapor autem, ut discimus ex physicis, est exhalatio humida, quæ nec aqua, nec aër, nudè dici possit. Itaque Moyses dicit, humectasse terram, descendendo scilicet per pluvias, adeoque nequaquam tam studiosè ab inferioribus aquis separat, ut Moyses affirmat c. 1. v. 7. Cum inter descensum illum non aquæ tantum descendentes, sed totus aër humidus sit. Quod verò Kippingus dicit aquas esse stipatas, & inde concludendum putat, esse aquas, id licet mihi imitari & dicere, esse aërem stipatum, ergò aërem, qui ante resolutionem in aquam, nisi per Metonymiam, quæ lateat in dictis à Kippingo citatis, Job. 26. v. 8. Ps. 18. v. 12. Ps. 29. v. 3. Psal. 65. v. 10. Jer. 10. v. 4. aqua dici nondum possit.

X L.

Quartum argumentum, quod sibi solvendum sumit author, est ex Meisnero. *Aquæ illa dicuntur supra cælos cælorum. Ps. 148. v. 4. Cæli cælorum supra stellas sunt, non verò in aëre. Respondet Kippingus; Maior non est in textu sacro, ubi hoc solum (k) Dictum psalmi ita habet, laudate eum cæli cælorum & aquæ omnes,*

da cœli mentione, vox cœlorum non repetitur, cœlum tamen multo sublimius intelligi, saltem ea mundi parte, quæ nubes continet, contextus satis ostendit. 2. Esto, regionem nubium esse cœlum, quis vero id diceret supra cœlos. Imò, quid si ego cœlum illud cœlorum dicam esse ipsas aquas cœlestes, ut dicto; Laudate illum cœli cœlorum, per ἐξ ἡν ἡσιν addatur, quid sint illi cœli cœlorum? aquæ, inquit psalmus, quæ supra cœlos sunt. Confer supra Thesin. 4. cum sequentibus.

X L I.

Pergit: porro etiam hodie cœli cœlorum, id est, cœlum stellatum (l) distinguitur à cœlis vulgò dictis, sive regionibus aëris, ubi sunt aquæ in nubibus pendula.

(l) Cœlum cœlorum non est cœlum stellatum, quod idem esse cum Rakia Moses v. 8. dicit, sed aliquid eò superius, id scilicet ipsum, quod ab aquis primævis desumptum & sursum levatum per expansionem spaciî intermediî ab aquis inferioribus segregatum est, cœli verò, vulgò seu communiter dicti, sunt ea ipsa pars mundi, in qua non tantùm nubes pendent, sed & in qua sidera moventur. Gen. I. v. 8. & 14.

X L I I.

Quintum argumentum, quod author sibi contrarium dicit, ita habet. In Cantico trium puerorum distinctâ compellatione exprimitur aqua supra cœlos posita, & monentur, ut Dominum laudent. Non igitur aqua supra cœlos posita sunt nubes, vel aqua pluvia. Meisnerus & Jac. Martin. d. l. Respondet Kippingus: Canticum illud compositum est ab aliquo Hebræo posterioris ævi. adeoque testimonium ejus non habet majorem certitudinem, quàm vel Philonis vel Josephi. (m)

(m) Non deberi parem auctoritatem his libris cum libris Canonicis, dudum novimus. Quia tamen loquitur de re, in libris Canonicis diu ante scriptâ, & à Judæis itentidem in scholis suis repetitâ: nec causa apparet, cur hîc à veteri sententia recesserint, ostendunt saltem, quid populus DEI, tunc & ante de hac re senserit. Aliud est de Josephis & Philonis libris, quando scribunt de rebus antea non auditis, & plerisque profanis.

X L I I I.

Pergit: & possunt distinctis vicibus nominari aqua super expansum,

nec non aqua pluvia. Imber cum est iam, in mundo inferiori efficitur, in superiori existit. (n)

ab inferioribus non esse verè separatas, quod tamen Moses de suis non dicit tantùm, sed repetit & inculcat.

X L I V.

Sextum argumentum partis authori adversæ: *DEVS extendit cælos sicut pellem, & contegit aquis superiora eius Psal. 104. v. 3. Ergò sunt aqua supra cælum stellatum posita. Gesnerus comment. h.l. Johann. Bocchini notis ad paraphrasin psalmorum p. 498. Respondeo, inquit author, superiora cæli vocat regionem aëris (n)*

& aqua contegentes hanc expansi partem sunt pluvia & nubes, quod rectè notant Tremellius, Vatablus, Copperus & Vinarienses Scholiastæ, Probatum itidem ex v. 13. DEVS irrigat montes de superioribus suis. (o)

sum montium, à quibus madefactis aqua defluat in valles, ut ego jam diu, antequam hæc legerem, intellexi; sive per superiora intelligantur nubes: nihil tamen video, quod obstet nostræ sententiæ. Non enim nego, nubes superiores esse plerisque montibus, aut certè non multo humiliores, quibus autem altitudine sanè pares sunt, nos duplici modo rigant, destillando & humido complexu ambiendo, ut non sit opus ad hanc rigationem aquis super cœlestibus.

X L V.

Retinemus ergo sententiam hanc, aquam molis aqueæ primi diei, supremâ sui parte cælum supremum, inferiori aquam terræ mixtam constituere. Mediante inter hæc duo substantiâ tenui, itidemque ex aquis primi diei desumptâ, ut fideribus locum & viam præbeat. Et hoc factum die creationis secundo. Creatione verò totâ finitâ, ascendisse ex terra humida vaporem, Gen. 2. v. 6. qui materiam præbuerit nubibus in infima aëris regione, quas adeò pro cœlo, exprimis aquis factis, salutandas non esse, sufficienter probatum, & contra argumenta adversa satis superque munitum existimamus.

EXAMINIS
THEOLOGICO - PHILOSOPHICI
HYPERSophiæ ANTIBIBLICÆ

PARS II.

De Universalitate aquarum Diluvii.

THES. I.

VT nulla major Cæcitas esse potest, quàm eorum, qui non modo omnia se videre, sed plus aliis videre, & plus videre in tenebris sine lucerna, quàm alii lucernâ duce videri volunt; ita nunquam non potui mirari, imò ferè cum stupore intueri audaciam eorum, quibus, cum Spiritus Sanctus Cœcitatem suam, in quam ex lapsu Adami inciderunt, passim exprobet, ipsi tamen adeò sunt dementes, ut ultra Scripturam & Spiritus Sancti sapientiam sapere, & in mediis tenebris clarissimis Scripturæ dictis atque historiis contradicere audeant.

I I.

Ducem se hujus militiæ præbet Isaacus Vossius, qui cum audiat & legat, Mosem affirmare; In celebri illo Noahi diluvio totum orbem terrarum aquis obrutum esse, particularem opponere, hoc est, Spiritui Sancto in os contradicere (nulla enim fortior contradictio est, quàm particularis negantis contra universalem affirmantem) audeat.

I I I.

Nobis hîc quoque erit *Lucerna pedibus nostris Verbum Domini*, quod quatenus de hac materia sonat, considerare non gravabitur. Sic ergo Moses Gen. 7. v. 11. *Anno sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo, rupti sunt cœli apertæ sunt* (וַיִּפְּקֻן יַרְבֵּת) *omnes fontes abyssi magna, & fenestræ* (וַיִּפְּקֻן יַרְבֵּת) *discissi, quasi sunt*) *Cœli apertæ sunt*. Hoc est, si terminis Philosophorum hæc enunciare libebit, omnes causæ infra & supra terram, terrestres & Cœlestes, à quibus aquæ provenire possunt, concurrerunt, ad faciendas aquas tantas,

I V.

De Fenestris Cœli non est, quod transfugas agamus in castra eorum, quibus capite antecedente nostra opposuimus, quasi scilicet aquæ, elementaribus aquis prorsus similes, à locis cœli supremis demissæ & effusæ, & propterea fenestræ illius apertæ sint. Fatemur enim per Cœlos hîc intelligi eam partem, quæ aquis pluvialibus materiam præbet, adeoque regionem mundi elementarem, quæ in parte inferiori nubes pluviales habet, reliquâ altiori saltem usq; ad lunam totâ aëreâ, adeoque in aquas, si opus sit, mutabili, quo etiam, ut habetur Gen. 2. v. 8. ascendentes vapores in nubes coagulatae sint, quæ postea in aquas pluvias liquefactæ rursum descenderint. Hæc itaque satis clara.

V.

Versu postea 17. ita pergit Moyses, *factumque est diluvium quadraginta diebus & quadraginta noctibus super terram, & multiplicatae sunt aquæ, & elevarunt arcam in sublime à terra. 18. Vehementer enim imundaverunt, & omnia repleverunt in superficie terra: porro arca ferebatur super aquas. 19. Et aquæ prævaluerant nimis, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo Cælo. 20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerant. 21. Consumtaque est omnis caro, quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram. 22. Universi homines & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est, in terra mortua sunt. 23. Et delevit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucre Cæli, & deleta sunt de terra. 24. Obtinueruntque (מַבּוּל) invulnerunt) aquæ super terram, centum quinquaginta dies us.*

V I.

Versu postea 3. capitis octavi aquas dicebat capisse minui post 150. dies, ita ut adhuc cacumina montis attingeret die mensis septimi (post initium diluvii) vicesimo septimo, hoc enim die requiescere capisse arcam super montibus Ararat, hoc est, ut explicat versio vulgata, Armeniæ.

V I I.

V. 7. cap. 8. Corvum ait emissum esse à Noë, qui non sit reversus, non quod terram jam arefacta esset, sed fortè, quod natantibus in superficie aquæ cadaveribus infedisset, quibus columba post eum emissâ insidere no-

scepta sit, aquis quippe, ut habet textus, terram adhuc tegentibus. Expe-
ctatis ergò aliis septem diebus emisit aliam, quæ vesperi reversa, Oliva ramo
allato, nuncium & signum terræ arescere cæptæ attulerit. Tandem sexcen-
tesimo primo anno, primo mense & primo ejus die, Noahum aperto arca tecto
terram exiccatam vidisse, & tandem mense secundo, septimo & vicesimo die,
totam arefactam, & Noahum jussu DEI egressum esse. Quæso pie lector!
intuere hæc verba, & per conscientiam tuam obtestanti responde, num
aliquid particularitatis videre te putes potuisse, si à Vossio admonitus non
fuißes. Sed audiemus Aristarchum nostrum Isaacum Vossium.

V I I I.

Sic ergò ille: *Minimè*, inquit, probo eorum sententiam, qui, totum
terræ globum ita aquis tectum fuisse, existimant, ut nulla prorsus ejus ex-
taret portio. Ratio ejus prima est; quia ad hoc efficiendum multa debu-
issent concurrere miracula.

I X.

Argumentum scilicet ab absurdo est: factum non esse, quantum-
vis factum narrent S. Literæ; quid ita? quia *miraculis* opus fuisset.
Quid? adeonè absurdum est, miracula accedere ad opus illud, quod no-
vum, nec ante factum, nec post futurum, ipse miraculorum author,
DEUS affirmet?

X.

Sed audiemus, quibus miraculis opus fuisse dicat, ut perfici id,
quod Spiritus Sanctus hic affirmat, potuerit? Cum enim, inquit, *Uni-
versa Orbis aquæ non sufficiant ad obruendam tam altè terram, etiamsi o-
mnia maria siccentur, debuissent vel plures aquæ creari, vel dicendum cum
aliquibus, istam aquarum molem ex aliis Cæli orbibus decidisse, ac denuò, fi-
nito diluvio, ad cælos suos revolâsse, verum hoc est piè nugari.* Hactenus
Vossius.

X I.

Scisne verò, Lector, quid maximè mihi placeat in his verbis Vos-
sii? Quæso, quid putas? Quid? verba ultima, quibus, quæ dixit ipse,
hæc qui dicat, eum nugari dicit. Primò prodit inscitiam suam in Phy-
sics, quod aquarum in mundo satis esse non potuisse putet, nisi actu sta-
tim tantum aquæ adfuisset. Satis est in potentia adfuisset. Cum enim

simul eduxerunt, quod, in aquam extenuatum, aquæ molem auxit. Ex illa mole aquosa surrexerunt in altum vapores, qui, incremento sumto, ex aëre in pluvias mutatæ, destillarunt, ex quibus aquis destillatis iterum vapores ascenderunt, & iterum aquæ, quæ destillarunt, factæ sunt, & hac vicissitudine, per quadraginta dies & quadraginta noctes durante, aquæ tandem in tantam molem excreverunt. Hæc quamvis novatoribus nostris inter Physicos nova sint, veræ tamen & solidæ Aristotelis Philosophiæ apprimè sunt consentanea. Sed ponamus, hæc omnia non se fecisse; sed plus aquæ divinâ potentiâ addédum fuisse; quid erit absurdum? Si potuit Christus panem in deserto ita multiplicare & augere, ut de quinque panibus stomachos quinque mille hominum ita impleret, ut plures sportæ, in quarum singulis omnes illi panes, qui initiò aderant, portari potuissent, duodecim, posteaquam omnes satiati essent, remanserint; & aquas, quoad vellet, augere non potuerit?

X I I.

DEVS, inquit, *non facit miracula frustra*; frustra ais facta, homuncio, quorum finem, in quem facta sint, tu non possis dicere vel ostendere? Sed audiemus, cur frustra fuerit? *Quid opus erat illas mergere terras, ubi nec olim fuere homines, ac ne nunc quidem sint?* Nihil sanè attinet hîc respondere, quando de operibus DEI loquimur, quem docere, quid facto opus sit? & cur sit: qui conatur, tunc similem putare licet cæco, qui pictori ostendere velit, quæ lineamenta ducere, aut quibus pigmentis uti debeat. Sed tamen respondebimus; Putatnè enim Vossius, etiam in illa parte orbis, quam aquis ultra summa montium cacumina obrutam fuisse fateatur, ullum fuisse angulum supra terram, qui aquis non fuerit repletus? putatnè verò vicissim, nullum angulum vacuum fuisse hominibus? sat scio, non putabit. Quid ergò, quæram cum Vossio, opus erat, illos etiam aquis implere angulos, in quibus nulli erant homines, vel etiam bruta animalia? satis est per naturam opus fuisse, cum exempli gratiâ, totâ domo aquis repletâ, majoris fuisset miraculi, angulum ejus aliquem vacuum mansisse, quàm cum reliquis repletum.

X I I I.

Addit hîc aliquid Vossius ad præsentem quæstionem non magno-
pere pertinens, quia tamen erroneum est, nec hîc ipsum patior in erro-

gnam potuisse implere, ita ait: *Quàm tarda & segnis tum fuerit humana natura in producendis hominibus, ex eo nobis constat, quod Noahus novus demum fuerit ab Adamo, &c.* Quid tum postea? nonne cogitat Vossius, moram hanc postea egregiè compensatam ab iis, qui semel cœpissent gignere, cum singulis genitis addat Scriptura: *Vixisse post genitum illum annorum centurias adhuc plurimas, & filios filiasque genuisse.* Sed addit tandem: *Vt verò Diluvii in undationem ultra orbis habitati terminos producamus, nulla iubet ratio.* Ut ego & tu producamus, nulla ratio iubet, quid si verò spontè eò defluant? segnes ne putas aquas stetisse eo in loco, in quem deciderant? (positò, ex una tantum plaga dedicisse, quod nondum probatum est) naturam aquæ demes, si fluxum demes. Et qui nam erant homines, quindecim cubitis ultra montes habitantes, si nullum in locum pertigerunt aquæ, ubi non inveniebant homines, quos mergerent? Voluit scil. DEUS ostendere magnitudinem iræ suæ, tantis peccatis hominum per tot secula irritatæ, ut ibi etiam extarent ejus vestigia, ubi nullum peccatum locum adhuc invenisset. Et quemadmodum magistratus supplicio affecturus latronem, non tantum carnificem & lictorem unum & alterum ei imminittit, qui ejus neci sufficere posset, sed aliquot legiones usurpat, quæ illum comitentur ad supplicium, processum insuper speciosum instituit: cui fini? huic ne tantum, ut supplicio subiciat hominem? non sanè, sed ut majestatem suo officio & terrorem simul addat etiam reliquis. Ita Deus in diluvio, supplicio afficere volens mundum tali, cujus memoria ad omnem posteritatem extaret, loca etiam tangere voluit ea, in quibus nullus homo extaret, tacta tamen esse irâ divinâ, posteris suo tempore audituri essent, præsertim cum aquæ naturæ suæ instinctu sponte eo defluxuræ essent.

XIV.

Imò, inquit, prorsus absurdum, dicere, ubi nulla hominum sedes, illic etiam viguisse effectus pænæ solis hominibus inflictæ. Quid? solis hominibus inflictæ? Cur ergò Moses dicit, omnem Carnem etiam volucrum, reptilium, in qua Spiritus vivus fuerat, in aquis diluvii expirasse? Si ergò mirum non est, Creaturam aliquam non humanam, ob hominis peccatum, diluvio obrutam, quid mirum erit, locum aliquem ab homine vacuum a quo quis tamè nihilominus repletum? Imò planè ita sentio: Deum quemadmo-

angelo etiam gladio illum custoditum obsederit, hanc etiam ob causam in loca, hominibus nondum habitata, defluere aquas passum, ut non tantum paradysum, sed fructus nobiles etiam extra paradysum, quos ab hominibus in abusum rapi haecenus videret, aquis mineralibus ex abyssis eructatis corrumpere, ut post diluvium minus essent salubres & homines minus longævus reddere possent.

X V.

Sed quid? putatne Vossius, spacium mundi tam exiguum ab hominibus tunc fuisse habitatum? Respiciat spacium fugæ Caini, qui ab uno latere Paradisi fugit ad alterum, Gen, 4. v. 5. Unde patet, si maxime coetus fuisset exiguus, qui habitandi spacio exili contentus esse potuerit, intervallum tamen, quo saltem impii Caanitæ à reliquis Adami posteris discreti fuerint, tantum fuisse, ut tota paradisi, vel longitudine, vel latitudine, (quæ tanta fuerit, ut flumina, tres mundi partes transeuntia, ibi ab invicem divisa sint) ab invicem abfuerit. Et quis mihi sponfor erit, Cainitas pro curiositate sua, qua, brevi post fugam Caini tempore, fabros & fusores, aulædos & citharædos habuerunt, etiam ad oppositam mundi partem non penetrasse. Videantur saltem figuræ, quibus Bibliorum interpretes Paradisi spacium comprehenderunt, & satis magno intervallo homines ab invicem diu ante diluvium habitasse, convincemur.

X V I.

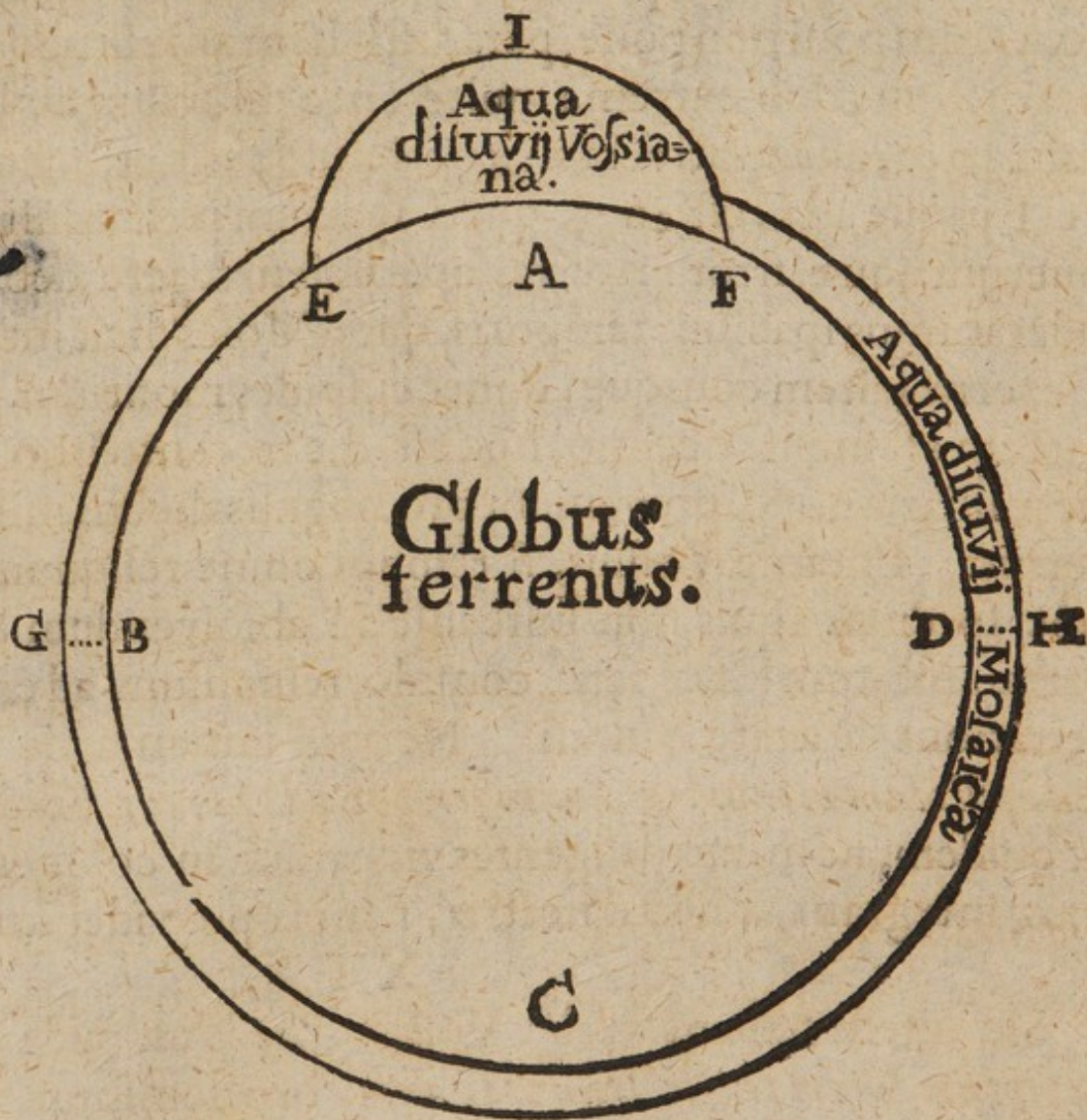
Pergit: *Licet itaque credamus, illam tantum terrenam portionem, quam significavimus, quæque ne centesimam partem orbis universi constituet, (Ergo sequitur, ne centesimam quidem partem orbis à paradiso occupatam, cujus duo latera, initio statim propagationis humanæ, ab hominibus occupata sunt) solam aquis fuisse obrutam, erit nihilominus diluvium universale (respectu hominum fortasse, qui tunc vixerunt, non tamen respectu terrarum, quas occuparunt) erit æcumenicum, quandoquidem clades fuit universalis, & totum orbem habitatum oppressit.* Quasi verò id tantum agatur, ut voculæ universalis, quæ insuper in textu non extat, satis fiat. Intuere tu totam descriptionem ex Mose superius repetitam, & examina Phantasiam tuam, & vide, an ullam terræ particulam tibi imaginari possis, quæ aquis diluvii tecta non fuerit

omnes homines) *sub toto cælo* (nonne verò terra antipodum sub cælo?) *ad decem, usque ulnarum crassitiem texisse.* Magna profecto audacia particularitatem hîc piis lectoribus persuadere conari.

X V I I.

Ut verò non divinâ tantùm authoritate, quâ indignæ sunt tam futilis quisquiliæ, sed Physicis etiam & Mathematicis rationibus causam suam prostratam agnoscat Vossius, inspiciat figuram hanc, ubi Periphe-

ria A B C D sit circulus magnus globi terreni. Portio terræ, tempore diluvii, habitatæ aquis ob-
ruenda, E F. Quæro, quæ vis prohibuerit aquam intra dies 150. non fluere, ultra E & F, aut ultra B G, D H? Naturalis, an divina? Si naturalis, ostendatur ea, mihi enim ignotam fateor. Si divina, non minorem fuisse necesse est, quam eam, quæ aquam Jordanis cohibuit, tempore

transitus Israëlitarum in terram sanctam. Ergò miraculosa fuit. *Sed DEUS, inquit Vossius, non facit miracula frustra:* Fateor: frustra nihil facit DEUS, sed omnia ex certis causis; non iis tamen semper, quæ nobis notæ sunt. Si autem causam hîc habuit DEUS, cur ederet miraculum, quæritur, an credibile sit, majorem fuisse, *ut cohiberet id, quod ipse dixerat,* omnes montes sub toto cælo aquis diluvii tectos fuisse, an, ut fluere fineret aquas eò, quo per naturam nullo alio miraculo adactæ fluxissent,

ut tandem saltem omnes montes, eos etiam, quos initio non texissent, tegerent?

X V I I I.

Sed fortè, licet non fuerit opus, ut aqua cohiberetur, terræ tamen spaciū tantæ videtur fuisse amplitudinis, ut eo temporis spacio, quo aquæ supra terras fuerant, ad omnia loca profluere, aquæ non potuerint. Videbimus. Ambitum totius Terræ definiunt Geographi milliaribus, 5400. Spaciū ab aquis interceptum ponamus quartam partem (minorem enim poni non posse, paradisi saltem amplitudo arguit, cujus, ut supra dictum, duo extrema multò ante diluvium ab hominibus habitata sunt) 1350. quæ subtracta à 5400. relinquunt 4050. horum medietas ab E vel F usque ad C est 2025. quod spaciū milliarium percurrendum habuerunt aquæ, si totam terræ superficiem tegere debuerunt. Jam considerabimus spaciū temporis, quod Moses dicit intercessisse in superficie terræ saltem eousque, donec cuspides montium prominerent, quod factum est mense decimo, hoc est, die trecentesimo. Per hos dies divide milliariorum 2025. provenient pro singulis diebus milliariorum 6. cum duabus tertiis. Putatne Vossius, si tempus omne reliquum ipsi condonemus, hoc spaciū aquis non suffecisse ad absolvendum & tegendum totum terræ ambitum? sed satis, confido, responsum ad ea, quæ habet in Dissertatione de ætate Mundi. Ne quid tamen artis Vossianæ dispereat, *En epistolam etiam ejus, quam scripsit ad Colvium Theologum Dordracenum, & quidem, ne minus diligentes videamur in colligendis omnibus micis ejus, integram, adjectis nostris, sicubi opus videbitur, annotatiunculis.*

X I X.

Sic autem habent verba Vossii: (a) Non nuda est opinio, in cerebro hominum nata, sed fides, quæ debetur Spiritui Sancto, vel maxime tunc, quando videtur dictare rationi humanæ incredibilia, unicum modò illud caveat, ne sensus Scripturæ captum nostrum fugiat) *Scriptum Soceri tui de Diluvio, animaliumque in singulis regionibus ortu & propagatione, haud illibenter legi, Vir Clarissime. Quamvis communis ferè sit opinio, clade illâ, qua universum olim humanum genus extinxit DEVS non homines tantum, sed & feras, & plantas, & omnes terras obrutas ac sepultas fuisse. (a)*

Sed quid Vossio videtur? *Sic tamen, inquit, mihi persuasi, ut in aliis scriptura locis interpretandis, ita quoque hic pluris apud te valere paucorum sententiam multis firmatam rationibus. (b)*

ratione majorem esse scire debemus, opponamus)

Quàm multorum dicta vel scripta levibus, vel potius nullis subnixis argumentis, præsertim cum manifesta possit causa reddi, (c) quam obrem hac in re maior numerus à veritate desciverit.

Nempe ut olim, sic etiam nunc putant plerique ferè, tum demum de miraculis magnificè se sentire, quando ea maioribus Spaciis (d) circumscribunt. nim esset Spiritum Sanctum, tanquam nimis humiliter locutum, Rhetoricam docere. Multò autem minus decet, in celebrandis Dei operibus, Spiritui Sancto, tanquam ultra veritatem Rhetoricanti, frænum injicere. Pergit Vossius.

(b) Caveamus verò nobis, ne rationes nostras, ut nobis persuademus, firmissimas tandem tamen, uti nam non justo serius pro mera stultitia habendam fuisse depræhendamus, authoritati divinæ, quàm omni

(Si (c) potest, salva res est.)

(d) Majoribus spaciis miracula, vel quidvis aliud, quod in Sacris Literis rectè intellectis descriptum est, describere sanè non decet. Hoc enim esset Spiritum Sanctum, tanquam nimis humiliter locutum, Rhetoricam docere. Multò autem minus decet, in celebrandis Dei operibus, Spiritui Sancto, tanquam ultra veritatem Rhetoricanti, frænum injicere.

X X.

Ac si operum Dei maiestas intervallis, non ratione potentia & perfectionis esset metienda, plusque esset Elephantem, quàm formicam creasse. Sed verò præterquam, quod absurdum sit existimare, minus formæ & proportionis esse in pulice, ac sit in vastissima belua, etiam de Deo iniquè sentiunt, qui, quæ rationi ac naturæ adversantur, illi assignant. (e)

facere debere existimo) quid, inquam, ais? iniquè de Deo sentire; qui ea, quæ rationi (humanæ scilicet quæ stultitia? in judicandis divinis operibus) adversantur? oblitus scilicet præ nimia sapientiâ es; *stultiam DEI sapientiore esse humanâ sapientiâ?*

X X I.

Pergit: *DEVS non operatur in creaturis suis, nisi ad Leæm, quam*

(f) Hoc scilicet est sapere! quæso quis prætor rusticanus, tam humi-

patiatur & legibus se prorsus astringat iis, quibus tribules ipsius astricti sint? Quis potest hoc dicere, nisi simul neget, quod tamen certissimum est, DEUM esse agens liberrimum. Sed scilicet in Creaturis saltem suis nihil præter leges naturæ agit. Ergo vel Maria Virgo, non fuit Creatura, vel ad legem conceptionis aliorum hominum conceptus est illius Filius, sine patre naturali, & quidem DEI filius. Et quæso ad quam legem Naturæ multiplicati sunt panes in deserto? ad quam legem Naturæ natavit securis Elisæ?

X X I I.

Pergit: *Estque Natura instrumentum DEI, si hanc destruis, (g) destruis Organum DEI.*

(g) Quis destruit naturam? is ne qui dicit aquas invaluisse, ut tegerent totum orbem terrarum? At hic præter naturam fortasse factum aliquid dicit, vel etiam supra, non autem contra. Qui autem id, quod præter aut etiam supra naturam factum est, contra naturam factum dicit, miram condit, non dico Physicam, sed Grammaticam. Quam quia oblivioni tradidisse videtur Vossius, distinctionem illam, quamvis apud nos lippis penè & tonsoribus notam, pluribus paulò illustrabo. Diversa & longè diversissima dico hæc quatuor, si factum aliquid dicatur *secundum, præter, supra & contra Naturam*. Secundum Naturam agunt omnia naturalia quotidie. *Secundum Naturam* enim fit, ut gallina ova pariat, eaque postea foveat & excludat. *Præter naturam*, agunt artifices, agunt interdum etiam angeli, ita tamen, ut hi pro singulari sua sapientia & dexteritate ulterius etiam extendere possint naturæ limites, quàm artifex possit. *Supra naturam* agit solus Deus, is enim potest, quod causæ secundæ non possunt.

Jam ad aquas diluvii ut redeamus. Si natura aquæ ita tulit, ut per causas purè naturales, non tantum internam dispositionem, sed etiam causam aliquam Cœlestem, v. g. vehementem aliquam constellationem, nec ante nec post amplius ita ortam, ita cresceret, *secundum naturam* factum est; si angeli fortasse fontes abyssi ruperunt, qui absque illis si fuisset, clausi mansissent, *præter naturam* factum est; si nec aqua, nec materia aquæ tam copiosa ullibi in natura, nec actu nec potentiâ extitit, adeo, ut nova creando addenda fuerit, *supra naturam* factum est; nihil autem *contra eam*. Tot animalium verò & hominum destructio con-

omnium rerum naturalium & naturæ universæ, quia aliqua saltem individua de omnibus speciebus conservata sunt, undè facile est colligere, quàm ineptus sit hic Spiritus Sancti & Scripturæ Sacræ Aristarchus, qui in opere naturæ extraordinario, quod nec ante factum est, nec postea amplius fieri debuit, omnipotentiam DEI tam arctis limitibus conatur includere, quasi nihil, non modo contra, sed præter, aut etiam supra naturam, agere possit. *Super abundanter, quippe agere potest DEVS, ut ait Paulus, super omnia, quæ cogitamus.*

X X I I I.

Pergit Vossius, *Contra naturam* (h) Duo sunt, quæ in paucis hisce itaq; nihil fit, nec factum est un- verbis medelam ex modo dictis de- quam. (h) siderant, distinguendum scilicet
1. inter naturam particularem eorum scilicet, quæ in diluvio perierunt, & universalem, si omnia naturalia periissent. Referunt nonnulli, omne cinamomum à Barbaris eradicatum, ut nullum amplius in mundo sit; nostrum enim cinnamomum cassiam tantum esse. Hoc si verum est, Barbari illi universam naturam destruxerunt, non quidem absolutè, sed tamen Cynnamomi. 2. Distinguendum, ut dictum, inter id, quod est præter, aut etiam supra naturam, & id, quod contra. Si aqua diluvii totam terram cum omnibus montibus texit, præter naturam fecit; talem enim DEUS naturam non creavit, ut aquæ totem orbem terrarum superarent. Nec tamen, qui hoc affirmat, aliquid naturæ contrarium affirmat.

X X I V.

Pergit: *Sed quia propter bona vel mala hominum opera, DEVS sæpius intendit vel inhibuit cursum Naturæ ordinarium, (i) simplex mortalitas contra naturam facta esse existimat ea, quæ præter statum & consuetum naturæ ordinem contingere. (k)* (i) Hoc si factum est modò eò, quem etiam angeli præstare possent, præter, si quem non possent præstare, supra naturam est. (k) Quæ est simplex illa mortalitas, quam Vossiana? quæ, quando nos ex Scriptura Sacra affirmamus, aquam diluvii totam terrarum orbem obruisse, contra naturam, & propterea impossibile clamat.

X X V.

nimè mirandum, complures literarum potius corticem, quàm penitiorum sensum sectantes, dum imprudenti Cælo potentiam DEI extollunt, (l) illum naturam revera pervertisse, ac tale introduxisse diluvium, quod neque naturæ legibus, nec rationi conveniat divina. (m)

X X V I.

Cum enim (pergit porro Vossius) certis & Geometricis argumentis ostendi possit, etiam si omnes aquæ in aëre aut æthere suspensæ descendant, non tamen propterea vel uno sesquipedæ altiore futuram aquæ superficiem, ad obruendum altissimorum montium vertices, alterutrum contigisse necesse est, aut DEVM novas aquas creasse, quod non facile (n) admittant Theologi, aut maria, fluminaque ita intumuisse, ut ad quatuor passuum millia se in altum extulerint. (o)

X X V I I.

Pergit Vossius: Sed profectò, si tantum aquæ rarefactionem (p) admittamus, ut moles eius quindecies solito fuerit major, quod necessario statuendum, jam non aqua, sed nebula, vel aër, vel quidvis potius fuerit dicenda, omninoque in tali diluvio nec homines, nec cætera terrestria animalia mori potuissent, nec vivere pisces.

X X V I I I.

Præterea verò etiam si ex levissimo

ausus est, aquas Diluvii omnes montes sub cælo obruisse, quod tamen falsum est in cerebro Vossii.

(m) Quid opus erat Naturæ Legibus convenire factum præter & supra Naturam, quale erat diluvium universale. Et quæ est illa ratio, quam Divinam hîc vocat Vossius, nulla certè, quàm Vossiana.

(n) Non facilè fortasse, tunc tamen, si ex Mose audiverint, tantam altitudinem aquarum fuisse, quæ montes obruerint, & certis argumentis edocti fuerint, per Naturam, & ex causis naturalibus tantum aquæ produci non potuisse, quod, nondum demonstratum.

(o) Datur tertium, reliquorum scilicet elementorum terræ & aëris in aquam mutatio.

(p) Perstat, ut video, Vossius in falsa sua Hypothesi, non potuisse aquam in tantam molem excrescere, nisi rarefactione, non nova ex elementorum reliquorum mutatione, & ad aquam accessione.

(q) Loquitur quidem hæc Vossius

ta, non tamen sustentari à tam levi corpore potuisset, sed pessum penitus ivisset, & quidem cum fragore. (q) qua non potuisset ita augeri, nisi præterea supra naturam suam extensa fuerit, sed quicquid sit, nunc quæro ego ex Vossio, aut quisquis eum defendit, quid velle putet Mo- sen, quando dicit, Gen. 7 v. 16. Noaho in arcam ingresso, Deum post il- lum arcam clausisse? Num ita imperitus fuit Noahus, ut januam claudere nesciret? minimè certè. Sed Deus, cum arcam clausisse perhibetur, ita e- am custodiisse, intelligendus est, ut quæ per naturam solam ordinariam præstari in ejus conservatione non possent, ipse omnipotenti suâ dexterâ abundè suppleret. Quicquid ergò tuingas interea necesse fuisse, ut con- tingeret Noaho & reliquis arcæ incolis, si tua sententia non valeat. Re- spondet Moses, Deum ista omnia, si naturaliter præstari non potuissent, supernaturaliter præstitisse. Deinde, quod ad illud attinet, quod dicit Vos- sius, arcam natare non potuisse; meminisse debeat, non omnia in ponde- re, sed multum in figura corporis aquæ supernatantis situm esse. Ferrum vix scrupuli pondus habens, si rotundum sit, ad fundum tendit aquæ inje- ctum. Si autem in laminam satis tenuem extédatur, natat. Sed nec hac sub- tilitate opus est. Si enim Elisæus facere potuit virtute Divinâ, ut ferrum nataret: Quâ minus Deus efficere potuerit, aut quid mirum sit effecif- se, ut arca nataret, præsertim in figuram natationi aptam fabrefacta?

X X I X.

Pergit Vossius: Verum, quia non deerunt complures eruditi, & pro- bi viri, qui infinitam aquarum copiam è firmamento arcessunt, (r) quarum lapsu, ad tria quatuorve millia pas- suum, universam tellurem obrui po- tuisse, contendunt, opera pretium est, & horum errorem patefacere, & si- mul ostendere, concessio etiam eo, quod fieri non potuit, non tamen, vel ad sex centesimam altitudinis partem, a- quas ascendere potuisse.

est hæc ipsius opinio ex priori. Quasi aquæ diluvii uno in loco, qui vix centesimam orbis partem constitueret, perstitisset, v. g. si supra in figura ad Thefin. 17. aqua inter limites E. F. perstans, non ulterius ab E. versus

(r) De aquis supra firmamentum, vel expansum potius, nihil me affir- mare pro diluvio, quæstione antece- denti protestatus sum. Unde verò aqua solito major provenire potue- rit, satis dixi, & repetet quædâ mox è nostra sententia ipse Vossius. Si au- tem hîc ipsum rectè intelligo, nata

etiā ascendisset. Verum (posito, quod tantum intra spaciū E. F. aquæ de Cœlo descenderint,) quia aquæ hoc loco descendentes paulatim aliò defluerunt; fateor, me non videre, quomodo, continuè descendentibus pluviis, aquæ non in tantam tandem, quantam DEUS voluit, molem paulatim ascenderent.

X X X.

Pergit Vossius: *Sumamus itaque totum illud, quod in Sacris Literis firmamentum vocatur, imò non hoc tantum, sed & uiversum aërem* (s) *in aquam permutatum fuisse, ponamus, non tamen efficiemus, ut aqua moles telluris superficie pedibus triginta & uno cum dimidio altior fieret. Hoc exinde probo, quod neque antliis, neque ulla alia vi attractrice effici possit, ut aqua altius ascendat. Aër enim foris premens, aut aquam intra tubum aut antliam adigens, cum aqua tubo comprehensa æquilibrium facit.* (t)

premi nubibus, vel earum regione, ne ultra eam possit ascendere. Ego autem quæro, quid sit id, quod determinet altitudinem nubibus? Nihil scilicet aliud, quam altitudo vaporum. Quantò hi altius ascendunt, tantò illæ altiores fiunt. Nubes aquis foecundæ & pluviosæ non plus sesquimilliarè à terra perhibentur ascendere. Porro, aquas diluvii altius ascendisse. Putasne, hoc fieri non potuisse, nisi nubes illis fuissent permixtæ? imò nubes pressuras fuisse aquas, ne usque ad regionem ipsarum, aut ultra possent ascendere? Ego non puto; sed puto, ipsas quoque altius ascensuras fuisse, ut eadem distantia, quā antè, à terra abfuissent.

X X X I.

Pergit: *Quantum itaque est pondus aqua tubo contenta, tantum quoque est pondus aërei Cylindri, qui foris aqua incumbit. Si itaque universus nobis incumbens aër condensaretur, ac verteretur in aquam, non totis triginta tribus pedibus altior esset futura aquarum superficies.* (u)

X X X I I.

(u) Si quid haber Vossius, quod per aquas mihi, vel aliis, qui ejus subtilitates fortasse non percipimus, exponat, probet, vel ostendat; typos apponat, ne audiat illud vulgatum, *si non vis intelligi, debes negligi*. Sed pergit: *Sanè quomodocunque statuatur immensa ista aquarum multiplicatio, nunquam effici poterit, ut non quam plurima consequantur absurda. Si qua, dico, sexcentis supra verticem nostrum extant passibus, jam nulla prorsus occurrent pluvia, (vv) tingente, tradidi.*

Quomodo igitur diluvii tempore, à tribus quatuorque passuum millibus,

(x) *Imbres decidere potuerunt, ad ambiendum quaquà versus terrarum orbem? Concedamus pluvias contra naturam Cælum versus repluisse. (y)*

X X X I I I.

Pergit: *Ad aliud denuò confugiendum est miraculum, nempe qui fieri potuerit, ut aquæ istæ in glaciem non repente abierint? Ad sexcentas supra nos passus, ne in Zona quidem torrida, ullæ amplius aquæ esse possunt, quæ non concresecunt. (z)*

ambiens in se tantum frigus continere deprehensus sit? Hoc fieri non potuit, nisi ab eo, qui intervallo satis magno, ab uno monte ad alium transvolârit, non verò ab eo, qui in uno monte perstitit. Montes esse frigidus, ab ea potissimum parte, quæ à Sole perpetuò averfa est, & hoc, quia exquisitum sine dubio est, cum sit in montis majori parte, quæ nullam unquam caloris senserit vicissitudinem, mirum non est, etiam ad apri- cam partem aliqua ex parte derivatum, ut contrà non multùm perfece- rint Solis radii. Non tamen inde sequitur, aërem mediocriter calidum, in locis etiam à monte remotioribus, à natura suâ discedere, & glaciem ibi generare.

(vv) Vanum esse hunc metum, doceat ea, quæ supra de regione aëris, saltem ad lunæ usque Sphæram per-

(x) Quis dictavit Vossio has ineptias nomine?

(y) Quis poscit sibi concedi has nugas? & ubi natæ sunt, nisi in cerebro semi somni Vossii?

(y)

(z) Unde Vossius, vel alii hoc deprehenderunt, aquas ad sexcentos supra nos passus esse non posse, quæ non illicò concresecant? Undè, inquam? Quia scilicet in montibus excelsis intensissimum frigus est. Ex qua causa? num, quia totus aër am-

biens in se tantum frigus continere deprehensus sit? Hoc fieri non potuit, nisi ab eo, qui intervallo satis magno, ab uno monte ad alium transvolârit, non verò ab eo, qui in uno monte perstitit. Montes esse frigidus, ab ea potissimum parte, quæ à Sole perpetuò averfa est, & hoc, quia exquisitum sine dubio est, cum sit in montis majori parte, quæ nullam unquam caloris senserit vicissitudinem, mirum non est, etiam ad apri- cam partem aliqua ex parte derivatum, ut contrà non multùm perfece- rint Solis radii. Non tamen inde sequitur, aërem mediocriter calidum, in locis etiam à monte remotioribus, à natura suâ discedere, & glaciem ibi generare.

X X X I V.

Sed aliud incommodum premit Vossium. *Non minus, inquit, exhibet negotii ipsum arca & lificium, si verum sit, quod existimat major pars, (aa) fuisse id commune omnium ferarum stabulum, nullumque in terris reperiri animalium genus, cujus posteritas ex hoc septo non pullulârit; si vel illa saltem supputemus animalia, quæ in orbe veteribus cognito passim occurrunt, locus, qui in Sacris arca assignatur, tot gregibus, ac tam diuturno alimento, minimè sufficiens. Quod si etiam novi orbis & Australis Hemisphærii bruta addere velimus, vix solis animalibus, nedum tam copioso pabulo satis esset futurum spacium.* Ad numerum animalium quod attinet, incidit hîc mihi proverbium, quo dicitur, Africam semper aliquid novi gignere. Novum itentidem animal ex comixtione diversarum specierum, ad aquas potissimum, ad quas non tantum compellat, sed etiam diversissimæ speciei animalia ad familiaritatem redigat, vide Arist. de gen Animal. l. 2. c. 5. Imò mulos inventum hominis esse, ex ipsa Sacra Scriptura novimus. Idem fortè de camelo pardeli habendum, & ostensa ante paucos annos hîc Altdorffi est belua indomitæ feritatis, adeò, ut catenis vineta tamen excœcanda fuerit, ne quem læderet, porci pariter ac lupi speciem, vocem & indolem egregiè repræsentans, sine dubio autem non initio tale creatum, sed itidem ex commixtione duorum illorum animalium ortum. Ut ita credibile sit tam immanem specierum numerum, quantus hodiè magnâ ex parte ex commixtione diversarum specierum invenitur, ex tam promiscua commixtione, item imaginatione post demum ortum esse. Angustia loci, de qua conqueritur Vossius, si opponas descriptionem Biblicam, quâ longitudo arca tercentorum, latitudo quinquaginta cubitorum traditur, proveniunt, una in alteram multiplicata, spacia quadrata cubitalia centum & quinque millia. Sumitur autem cubiti longitudo præter propter à longitudine cubitorum viri, qui sine dubio illâ ætate majores fuerunt, quàm hodiè adeoque & cubiti longiores. De alimentis deni-

(aa) Equidem ita dictante Spiritu Sancto, quo aliquid expressè dicente, impium est dubitare, num sit verum? sed quatuor, nisi fallor, sunt, quæ Vossio non permittunt, ut Mosi hîc fidem habeat. 1. magnus specierum animalium numerus, 2. angustia loci. 3. diuturnitas temporis pro alimentis, longinquitas itineris, quod animalibus ad arcam tendentibus conficiendum fuit.

que, ſanè crediderim, Noahum, qui præſertim ſine dubio non putârit, per annum integrum ſibi in hoc diverſorio commorandum, vix tantum alimentorum in arcam invexiſſe, quantum tot animalibus in tantum tempus ſuffecturum putaverit. Quò ergò nos vertamus, ut à Voſſio tuti ſimus? Confugiemus ad miracula in Evangelio? Ubi legimus, Chriſtum paucis alimentis magnam hominum multitudinem cibâſſe? ſed, ut ſupra audivimus, non patitur ſe adduci ad miracula Voſſius. Abeat ergò in ſtabula pecudum, ubi diſcat, pecudes, diu in ſtabulo ſtantes, ſæpè ne quartam quidem partem alimenti inſumere ejus, quod initio abſumerint. An non verò melius eſſet, auditâ voce Domini, quidvis potius credere & admittere, quàm de ipſius veritatis veritate in ſtabulis diſputare?

X X X V.

Pergit Voſſius: *Eſto tamen, ut hoc contigisse exiſtimemus, nova tum demum orietur difficultas. Quò nempe pactò animalia, relicto navigio Noahico, & habitato veteribus orbe, in Americam, & in terras, vaſto diremtas Oceanos, penetrârunt.* (bb) Hoc ſi voluntate Divina fieri potuiſſe ſtatua-
mus, aliud iterum ſe offert absurdum, illud ſcil. in numera adeò ferarum genera, noſtro orbi & olim & nunc incognita, tam vaſta ſpacia tranâſſe, in priſtinis ſedibus relicto generis ſui ſemine. (cc)

(bb) Eâdem ſcilicet viâ, quâ homines.
(cc) Dignæ proſectò ſpeculationes, propter quas manifeſta ſcripturæ Litera frivolis contradictionibus prematur. Potesne dicere, Voſſi! quomodo aut quo Tityro cogente factum ſit, ut tot ſaltem animalia & animalium paria, quod cogeris concedere, ſi hiftoriam non totam negas, eodem die ad Noahum venerint, & cum illo arcam intrârint? imò potesne dicere, quâ arte venatoria Simſon tercentum vulpeculas congregaverit, quas binas caudis colligatas Philiftinorum frumentis immitteret? Non potes, ſat ſcio. Ergo & hæc pro pietate tua mendacii argues? Deo ſcilicet volente, & ſive naturaliter, ſive præter, ſive ſupra naturaliter ducente, dirigente, hæc omnia fieri potuerunt, & ſine dubio facta ſunt, quantumcunque fuerit animalium numerus, ſi per Voſſii ſapientiam licuit, ſed quid iterum audio?

X X X V I.

efficere, quæ impossibilia nobis videntur, ipsamque adeo naturam, si velit, posse destruere. Sed DEVS non vult, nec potest velle ea, quæ & rationi divinæ (Vossianæ voluit dicere) & Legibus Naturæ, æternum à se stabilitis, manifestè sunt contraria. (dd) amplius futurum, omni tamen posteritati æternæ futurum esset memoriæ? Deindè iterum confundit Vossius ea, quæ sunt præter aut supra Naturam, cum iis, quæ sunt contra naturam. Si Elephas instinctu primi motoris tranavit Oceanum, aut mare pacificum, ut ad Noahum veniret, aut ab illo in patriam rediret, præter, aut, si ita vis, supra naturam aliquid fecit, aut passus est, contra naturam autem minimè. Vidistine tu vinum, in hydriis aquâ plenis, in locum aquæ succedere? negabis opinor. Ego verò vidi (oculis fidei) in nuptiis Canæ Galilææ: Et tamen non affirmo, contra naturam miraculum illud contigisse, quamvis supra naturam fuerit.

X X X V I I.

Pergit: *Adversatur rationi divinæ, ut aliquid per plura fiat, quod potest fieri per pauciora. (ee)* A quo ut fiat? à Deo? Apage. Mihi & tibi illud dictum est, ne, semitâ ordinariâ relictâ, Deum tentemus, & quod paucis fieri potest, tentemus per ambages. Dei verò operibus si dictum illud applicaveris, multoties in ruborem daberis. Huic enim licet ad illustrandam potentiam suam & alias causas, quas nos scrutari non decet, pluribus interdum facere, quod paucioribus potuisset. Noluit scilicet homines eum tantum in finem perdere, ut perirent, sed ut ita perirent, ut ipsi & alii sentirent, quanti fuerit, tantum Dominum ad iram provocare, & omnipotentem ejus dexteram laceßere? Potuisset Pharaonem cogere, ut vix semel jussus populum dimitteret. Potuisset populum Israël, paucorum mensium aut dierum spacio, interram Canaan inducere. Potuisset omnes homines, quos per diluvium anni spacio durans delevit, unius diei pestilentiam perdere. Nihil tamen horum fecit, quicquid sanè videretur Vossianæ sapientiæ. Causam ubique ferè Deus addidit, & si maximè non addidisset, nostrum tamen

non esset, propterea negare talia, & reprehendere; tacere decet, & cogitare illud Scaligeri:

Nescire velle, quæ Magister optimus

Docere non vult, erudita inscitia est,

Contrarium qui facit, is cum Vossio profitetur stultam sapientiam.

X X X V I I I.

Pergit Vossius: *Natura verò, inquit, est contrarium, ut gravia levibus supernatent, (ff)* Et tamen hoc, invito Vossio, securis fecit Elisæ, 2. Reg. 6. & quidem in causa, quæ nullo modo cum causa diluvii videri possit comparanda.

Vt minus corpus comprehendat majus. (gg) Quâ mensurâ hoc metitus est Vossius? quæso compendium potius fac verborum, & si te non terret impietas, Mosen omnia mentitum clarâ voce enuncia.

Vt pluvia ex altiori loco decidant, quam ubi generantur. (hh) Neque hoc vel vidi, vel audivi fieri. Si aquæ factæ sunt solito altiores, solito altius etiam ascenderunt exhalationes, si altius ascenderunt exhalationes, altius steterunt nubes, si altius steterunt nubes, altiori loco generatæ sunt pluviae, si altiori loco generatæ sunt pluviae, etiam ab altiori loco deciderunt, quam consueverunt decidere, ante vel etiam post diluvium. Sed audiemus, quid præterea Naturæ contrarium dicat?

X X X I X.

Hoc scilicet, *ut animalia, in sicco degentia; oceanum tranant. (ii)* Etiam fabularum oblitus est, ut video, Vossius, quod mirum est in homine tam fabuloso? Ipsi autem non contigisset, si saltem Europæ fabulæ in mentem venisset. Vix animal quadrupes est, quod natâre non possit, & contra naturam interpretari audet, si aliquando natâsse perhibeatur. Idem de plantis judicium est, quæ licet delectentur sicco, non possunt tamen non vivere etiam in humido.

Vt complures plantæ, quæ in aridis tantum vivunt locis, diu adeò sub aquis perennent, denique ut elementorum ordo & situs, absque ulla ne- (kk) Si creator ita voluit, ut aquæ ultra locum in creatione sibi assignatum ascenderent, quid habes, Vossi, quod contra dicas, si id fece-

X L.

Sed colorem videamus, quo pingit suas ineptias, *sed verò*, inquit, *dicunt, quando DEVS loquitur, ibi debere cessare humana ratiocinia. Rectè verò, si verba divina unum tantum admitterent sensum. Sed verò quis nescit, vocabulum omnis, passim in Sacris Literis, ambigua esse significationis, & rarissimè absolutè accipi, plurimis verò in locis restringi ad subiectum, de quo agitur. (ll)*

(ll) Rectè, quæ de restrictione dicis. Itaque non ita cæco impetu ex Universalibus particularia facere, aut, unius voculæ pluribus significationibus adductis, eam, quæ vel manifestissimè huc quadret & contextu optimè juvetur, respuere debemus; sed videndum, quid permittat non *ὀμολογία* tua, sed circumstantiæ, quæ ubi non monstrant, & cogunt te quasi ad restrictionem, impiè, scito, te facere, & DEO ipsi in os contradicere, si restrictione utaris. Dicit Moyses, aquas superâsse montes omnes sub toto Cœlo: Omnia animalia, imò omnem carnem, in qua fuerit Spiritus vitæ, interiisse, aquas per dies 150. in superficie terræ stetisse, intra quod temporis spacium fieri non potuisse, quin aquæ (si maximè unico in loco mediocris quantitatis vel descendissent, vel in abyssis erupissent) totum terrarum orbem perfluxissent, supra demonstratum est; & dubitas, si audias, DEUM dicere, aquas omnia terrarum loca pervasisse? Et Tu, his omnibus insuper habitis, unam sugillas voculam, *omnis*, & ita totam causam te, putas conficere? Sic enim ais: *vel apud ipsum Moysen, cum famem super universum orbem invaluisse scribit. Gen. 41. non nisi de aliqua orbis portione intelligendum esse, fatentur Theologi.*

X L I.

Intuebimur textum. Ter omnino, si rectè notavi, legitur signum Universale in illa historia. Primò *cap. 14. v. 30.* Ubi terram Ægypti tantum intelligi, textus non refragatur. Nec enim locutus tunc est Moyses de reliquis regionibus. Licet eventus docuerit, vicinas etiam regiones tangendas fuisse, habet itaque vox omnis eo in loco genuinam suam significationem, ut omne id significet, de quo loquitur. Secundò extat *v. 54.* ubi habetur vox *אֶרֶץ* in plurali. Ergo non potest significari *אֶרֶץ* universus orbis terrarum. Nihilominus, inquis, fame tactæ dicuntur omnes Regionēs, eæ scilicet fortassè, quæ Ægypto & Palæstinæ

isti Theologi, quid sequatur absurdi, si in toto orbe nullam fuisse dicamus regionem, quæ calamitate illa infestata non fuerit. Tertio loco legitur tale quid *Gen. 43. v. 1.* in versione Latina, in Hebræo verò vox omnis non extat. Sed quicquid de his sit, non haberemus fortasse causam, cur magnoperè moveremur super hac voculæ explicatione hoc in loco. Non enim illâ tantum voculâ, sed toto contextu narrationis Mosaicæ nitimur; si enim unico tantum in loco concedatur tanta aqua, tam diu, in tantam altitudinem, ut montes quindecim ulnis superârit ascensio; quid prohibet, quin aqua tanto temporis intervallo reliqua etiam loca pervaserit? Aliud est, quod movit hunc veritatis adversarium in præcipuo fidei articulo. In eo agone, ubi Satan miseras conscientias vexat hoc aculeo: num ipsi quoque pertineant ad eos, quos Deus velit salvos fieri, quos nolit perire, quos vocet ad nuptias filii sui, quos à lapsu in salutem veliterigere? Ubi non opus est, ut ipse sollicitè limitationes harum universalium quæras, fatis superq; iis molestus tibi erit Satan & tua Conscientia. Hæc etsi propriè huc non pertinent, ideò tamen feci eorum mentionem, ut appareat quantum periculi, ex levicula, ut videtur, verbi DEI perversione, impendeat animæ nostræ, adeoque cohibere discamus, Deo loquente, sapientiam nostram; nec inquiramus in veritatem summæ veritatis, sed in sensu (circa quem ipsum tamen meminerimus illud Comici, *ne' quid nimis*, imò illud Salomonis. *c. 25. v. 27. Scrutator majestatis opprimetur à gloria*, vel, ut habet versio Lutheri, *wer zu schwere Ding forschet / dem wirds zu schwer*) acquiescamus. Sed de his alibi, redibimus ad præsentia. Sic itaque pergit Vossius.

X L I I.

Quid obstat igitur, quo minus, cum Deus dicitur inundâsse universam terram, & pleraque mersisse animalia, totam Terram habitatam, & omnia habitata telluris animalia intelligamus. (mm)

Cum innumeris in locis vocabulum hoc ita accipiatur, consentientibus omnibus interpretibus, quidni etiam hic sic possit accipi? (nn)

(mm) Nihil sanè obstat, quin hæc intelligas; sed quæro, quid obstat, quin alia etiam intelligas? præsertim cum supra audiveris, aquas diluviò totum terræ globum necessitate Naturæ pervasisse.

(nn) Quid si invertam argumentum; cum saltem quibusdam in locis simpliciter universaliter accipiamus, cur non etiam hoc in lo-

co, ubi Moses Universalitatem tam diligenter inculcat ?

Id si fecerimus, jam omnis prorsus tolletur difficultas, nec quicquam vel magnitudini miraculi, vel Majestati decedet divina. (oo)

narret, num negabis propterea, quia minus esse potuisset, & dicas nimum esse, incredibile, impossibile esse?

X L I I I.

Sed resipiscere videtur Vossius, & ab inanibus Speculationibus ad textum redire. *Tantum abest, inquit, ut verba Mosis huic interpretationi obstent, ut potius eam confirmare videantur. (pp)*

Nempe, ait, jam inde à creationis principio, DEVS universum terrarum orbem, pro facultate singulorum terrarum mariumque, omni ferarum, piscium, arborumque genere implevit. Unus tantum homo solitarie procreatus fuisse dicitur. Maxime autem alienum fuerit existimare, bina cujusque speciei animalia, idque uno saltem in loco à DEO fuisse formata; si enim ita sentiamus,

quid demum fiet de illis plantis, animalibusque, quæ in separatis proveniunt continentibus, quæque, ob memoratam supra rationem, non potuerunt ex nostro orbe illuc transferri ac propagari, (qq)

Non verò rectè argumentantur, qui dicunt, nisi diluviò universus terrarum Orbis fuisset contectus, Noahum ad sicca loca potuisse confugere, ac simul parcere labori suo, in extruendo vasto adeò navigio. (rr)

(oo) In cerebro scilicet Vossii, cui pro sua angustia satis fortasse miraculi fuisset diluvium Deucalionis. Si autem DEUS majus aliquod tibi

minus esse potuisset, & dicas nimum

(pp) *Videantur*, inquit, At quam aptè hoc adjectum! sed videamus quomodo videantur confirmare.

(qq) Hæc quid ad rem faciant, fateor, me non intelligere, nisi fortè hoc velis: Deum v. g. in Palæstina (aut, ut ego suspicor penes sinum Gangeticum, vel quisquis fuerit ille locus, in quo Adamus creatus fuerit) creatione occupatum, non potuisse simul creare alia aliis regionibus. Ergò ne divina quidem Natura huic fanatico omnipræsens est.

(rr) Noctuas Athenas defert, qui ita argumentatur, quid enim opus est, argumenta quærere ad confirmandum verbum DEI per se manifestum? sed audiamus, quid Vossius reponat.

Aliter

Aliter argumentatur DEVS, cum Juſtitiam locum non habere cenſuit, niſi in loco convenienti. Ecquis verò convenientior concipi poſſit locus illò, quò fontes in conſpectu Noahi punirentur, ipſe verò inſons in loco peccatorum conſervaretur. (ſſ)

duri cordis, quin ſemel ſibi dictum à Deo, omnem carnem, omnia ab homine ad beſtias peritura in diluvio, ad animum revocaret, præſertim, cum id ipſo facto fieri videret, & utique non ſine tremore, per totum illud tempus, quo in arca, tanquàm in cuſtodia ſine dubio non ſatis jucunda, reſidebat, ſecum perpenderet.

X L I V.

Sed nec illi (pergit Voſſius) bene dicunt, ſi diluvii tempore non perfectè Sphærica fuiſſet aquarum ſuperficies, arcam in inæquali aqua libramento neceſſariò ad depreſſiora loca fuiſſe declinaturam. (tt)

Tu vide ſupra figuram ad Theſ. 17. neceſſariò fuit in diluvio Voſſiano. annum durare potuiſſe? Ego non credo, multò minus credo, naturam id fuiſſe paſſuram. Sed aquam dico fuiſſe defluxuram verſus B. & D. imò verſus C, ut ſuperficies globi terræ & aquæ permaniſſet æquabilis, & ubique à primo terræ centro æquidiſtans.

Minimè verò hoc neceſſe fuit. Quod in minoribus inundationibus, idem quoque in hoc magno & plusquam naturali, (in quo differt terminus hic Voſſianus, plusquam naturalis à ſupernaturali, quem ſupra viſus eſt aſpernari?) contigit diluvio. Eadem namque viſ, quæ ventos, oceanum, & nubes pluviæ in continen-

(ſſ) Catum conſilium. Aperuit ſcilicet fenestram Noahus tempore diluvii, & ſuffocationem ſpectavit ſubmerſorum, qui uſque ad ultimum penè diem manſionis ſuæ, ne rimam quidem quæſivit, per quam proſpiceret. Non fuit tam

Non fuit tam

(tt) Putatne ergò Voſſius, aquæ ſuperficiem in diluvio non fuiſſe æquabilem, & ſumtam cum globo terreno tale conſtituiſſe corpus, cujus centrum non amplius fuiſſet idem, quod prius terræ centrum?

Ubi figura E. I. F. aut ſimilis aquæ. Credisne verò talem per integrum

(uu) Nunc intelligo Voſſii noſtri ſapientiam. Ventos prohibuiſſe putat aquas per integrum Annum, ne ultra pūctum E & F figuræ Theſeos 17. poſſent profluere, ſed ſemper in cumulo illo E I F cogerentur perſiſtere. Sed quæſo lector, quid eſt fumos vendere, ſi hoc non eſt? Ventos molem illam aquæ circuire & prohibere, ne porrò flue-

declivia aquarum latera, quoad opus fuit, sustinuit. (uu) Ut itaque absolvam, non video, cur non verisimilior nostra videri debeat opinio, quàm eorum, qui, ut infinitum faciunt diluvium, miracula miraculis fulciunt, ac meras inducunt contradictiones.

dat distantiam omnium partium superficiei à centro æquabilem. Si verò supernaturalis aut divina fuit illa vis, quâ fronte Vossius rejicit miracula, inconfirmandis iis, quæ Moses narrat, nobis verò obtrudit in iis, quæ ipse narrat? Infinitum facere diluvium nemo unquam tentavit. Nihil postulamus, nisi ut assentiaris verbis Moïsis, nec, quæ ille ad terrorem impiorum pro magnitudine sua describit, extenues, & ut extenuare possis, miraculaingas.

X L V.

Pergit: *Si itaque statuerimus, habitati tantum orbis plantas, animalia ac homines inundatos ac absorptos fuisse, cessabunt protinus omnes difficultates. Si sic verba Sacra Scriptura accipiamus, non opus erit, fingere diluvium ambulatorium. (vvvv) supra me dixisse memini, si aqua unico tantum in loco defluxisset, non minus in reliqua etiam terræ loca fuisse penetraturas, sed si maximè id factum esset, non tamen propterea diluvium fuisset ambulatorium. Esto, quædam loca tardius fuisse inundata, non tamen propterea aquæ omnes priora loca reliquissent, sed tantum, quantum, ad superficiem ejus centro æqualiter conformandam, opus fuisset.*

X L V I.

Pergit: *Nec attinebit querere, quis immanes & ignotas serpentes in Brasiliam transvexerit, (xx) & quo pacto animal, cui à tarditate incessus ignavi vocabulum indidit, ad Noahum stabulatum perrexerit, (yy) Ac inde denuò novum repetierit or-*

re possit. Estne hoc miracula miraculis, an nugas nugis fulcire? Et quæ vis id fecit? naturalisne, an divina, seu supernaturalis? naturalem dicere non potes. Nam, ut audivimus, aqua naturaliter non consistit in cumulo aliquo peculiaris loci, sed in alia loca diffuit, ut reddat

defluxa, in alia sese diffudisset. Quis hoc factum dicit? Ex Hypothesi

(xx) Serpentes *aque* esse, & quidem talia, quæ æquè facile in aquis vivant, ac in terris, notum est. Nihil ergò attinet circa eos magis esse sollicitos, quàm de piscibus.

inde denuò novum repetierit or-

hem, brevique spacio viam confecerit, quam ne viginti quidem annorum millibus naturali gradu de vincere potuisset?

tæ ignaviæ sit, inter ea sit, quæ è fimo & luto ex aquis diluvii residuo demum nata sint? Ego quidvis potius mihi imaginarer, quàm ut ad scopulum Vossianum naviculam fidei meæ naufragium facere paterer, & negarem manifesta verba, ut his ineptiis satisfacere possem.

Sufficit (zz) unum statuere miraculum, majorem nempe inundationem, quàm per ordinarias naturæ leges unquam facta sit.

verò modum, quo id factum sit, talibus verbis describat, ex quibus, si Vossiana sapientia non intervenisset, pueri æque ac senes meram universalitatem collegissent. Et quia magnifica illa undarum diluvii descriptio ad memoriam sempiternam facere debuit. Nugacem profectò & insignem verborum Divinorum contemptorem esse, necesse est, qui ista omnia ita extenuat, ut novis Schematum Rhetoricorum inventionibus opus habeat, qui novum huic Scripturæ affectum sensum cum veritate sermonis in ipso textu conciliare velit.

(yy) Dignum profectò animal, in quo fidem suam suspendat Vossius? fortasse aliud quoddam hoc eò simul portavit: Aut quid si, cum tanta

(zz) Cui sufficit? Mihi fortasse sufficeret, si Moses nudè ita dixisset, ut tu dicis, qualecunque spacium ei operi imaginando assignare. Cum

Sed & hæc pro hac quæstione sufficient.

EXAMINIS
THEOLOGICO - PHILOSOPHICI
HYPER SOPHIÆ ANTIBIBLICÆ

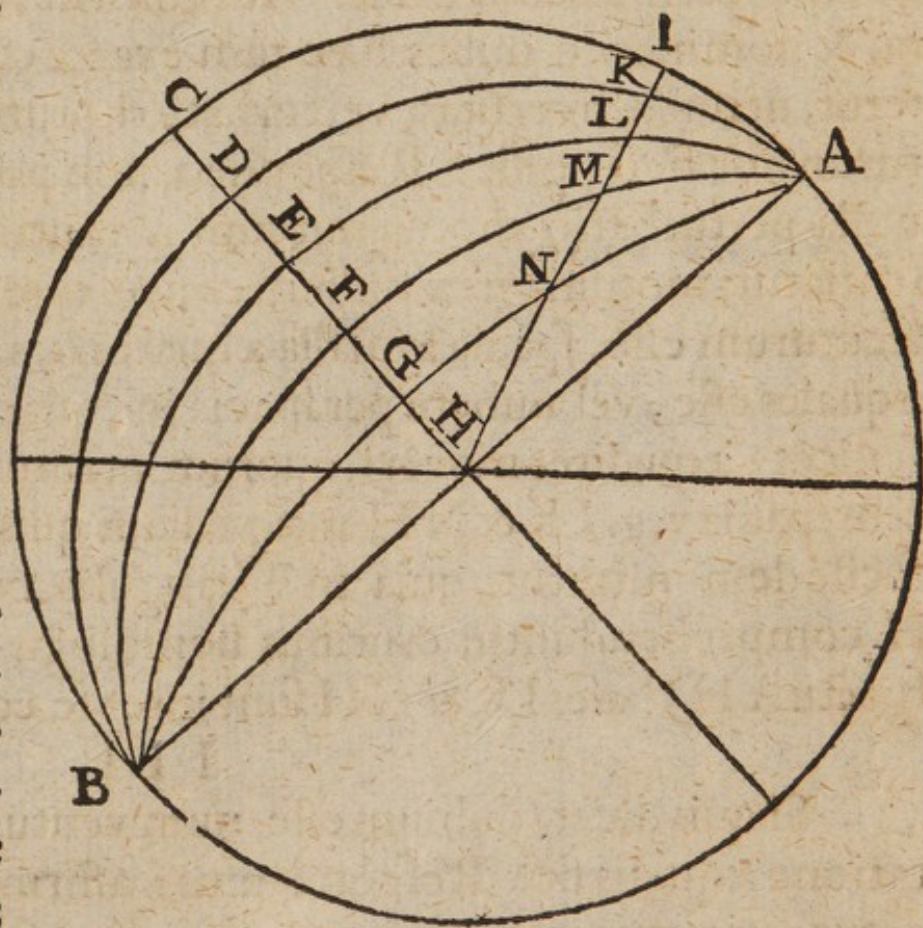
PARS III.

De Motu Terræ Copernico.

THES. I.

Nicolaum Copernicum, cum veteribus Pythagoræis, in Hypothesibus suis Astronomicis, Solem stantem, terram verò mobilem exhibuisse notum est, & ita notum, ut illa sententia dominetur hodiè apud omnes fere Astronomos, adeò ut initio, professionis meæ, cum intellectum esset, sententiam me Tychonicam, Copernico hac in parte contrariam, fovere, non leviter vacillare visa sit existimatio de solidâ apud me Astronomiæ scientiâ, frustra mihi astipulantibus Sacris literis, quibus nihil negotii cum Mathematicis & aliis scientiis agebant. Cum verò hoc apud me immotum maneret, quicquid in verbo DEI affirmatur, id, de quacunque re sit, modò de sensu constet, in dubium vocari non debere, & licet quandoque non esset sine Tropis, ambiguitate tamen & phrasibus à puro sermone, quem contextus suppeditaret, ab horrentibus carere. In prioribus verò meis functionibus initio unicè pòst saltem inter lectiones præcipuas Theologicas etiam tractassem, propterea quæ non potuissem tam parvi facere Sacrarum Literarum, etiam in iis, quæ non præcipuè ad salutis doctrinam pertinerent, auctoritatem, ut humanas *φλυντίας*, quocunque colore pingerentur, Sapientiæ divinæ præferrem, ideoque semper ante habui sententiam Ptolomaicam & Tychonicam, non tam propter authores, quàm quod animum S. Scripturæ diligentirimationi, præsertim in prioribus officiis, assuetum, nec hætenus prorsus desuetum, vincere non potuerim, ut plus valere apud me paterer magnorum etiam Astronomorum argumenta. Etsi verò non abs re fortasse fuisset, iisdem argumentis hanc sententiam propugnare, quibus antecedentes duas propugnaui. Biblicis videlicet, vel saltem Physicis. Quia

schola, tunc postea publicâ disputatione hîc Altdorffî habitâ, tentavi: Sed alii etiam non tantum tentarunt, sed etiam perfecerunt eatenus, quod & argumenta satis firma pro nostra sententia attulerint, & contraria masculè refutârint; apud Mathematices tamen & novatores Physicòs nihil aut parum profecerint, quod illi Mathematicas demonstrationes requirerent, hi etiam dudum recepta, & hætenus pro immotis habitata Physices principia negare, & aliis permutare mallent, quàm quæ à nostratibus ex illis essent demonstrata acceptare. Hæcum viderem; cæpi mecum argumenta nostratium, & potissimum Ptolomæi, quæ habet *Almagesti l. 1. c. 7. non longè à fine* attentius considerare, & ex illis unicum saltem feligere, quod Mathematicis adeoque demonstrativis etiam fundamentis niti videbatur, idq; clarius explicatum jam ante annos aliquot *Physicæ meæ* (quam propter principia Aristotelica inibi exculta, & propter demonstrationes à penore ipsius plerasque desumptas, *Aristotelicam* vocare volui) insertum, publici juris feci, nec quenquam hætenus, qui solidi aliquid haberet, quod contra afferret, audire, vel quoquo modo cognoscere potuerim, operæ precium me facturû putavi, si propter similitudinẽ materiæ cum quæstionibus antecedentibus hanc quoque conjungerẽ. Ita autem habet;

I I.

Proponitur hîc Atmosphæra, hoc est, globus terræ, cum vaporibus inde ascendentibus, aliisque Meteoris, cum suo axe A. B. in inferiore Regione aëris. De quibus jam olim quæstio nata: An posito, terram in circuitum moveri, nubes simul moveantur, an verò in loco suo maneant? Respondet recta ratio, & ipse sensus & consensus utriusque partis, omni-

suo primo confisterent, vel à ventis aliorum, quàm ad plagam orienta-
 lem, quò ipse globus etiam tendit, propellerentur, fieri non posse, quin ille
 concursus, & simul turbatio diversorum motuum, à sensibus animadver-
 teretur. Sit itaque, ut dixi, Atmosphæra cum Axe suo A B. Æquator sit
 C. D. E. F. G. H. ad cujus regulam ab occasu versus ortum, ut ratio fert
 Astronomiæ Copernicanæ, moveatur, sole contrà & reliquis astris, ab or-
 tu versus occasum, moveri visis, in partes æquales, literis modò denomi-
 natis, divisus. Moveatur deindè, per ventū vel septentrionalem, vel septē-
 trioni collateralem nubes ab I. per K. L. M. N. itidem in H. per spacia I K.
 K L, L M, M N, N H, spaciis I D, D E, E F, F G, G H, commensurabilia, ita
 ut interea, dum punctū C movetur in D, nubes ab I moveatur in K, dum
 D in E, illa moveatur à K in L & sic deinceps. Donec tandem utrum-
 que in puncto H concurrat. Ita enim fieri necesse est, si omnia meteo-
 ra, & nominatim nubes hæc tam exactè cum globo terreno circumro-
 tetur, ut nulla diversitas, vel turbatio horum motuum sentiatur: Quæri-
 tur an hoc fieri possit? Respondeo, non posse; indeque certum esse, quia
 nulla perturbatio motus nubium à ventis semper directè agitarum
 sentiatur, motum terræ nullum concurrere; si autem concurreret, inde
 secuturum esse, spacia æqualia æquatoris, inæqualibus spaciis lineæ I. H.
 æquales esse, vel nubem per spacia inæqualia ab eodem movente (vento
 scilicet) æqualiter moveri, quorum utrumque absurdum est. Esse au-
 tem spacia v. g. I K & N H inæqualia, si quis sensibus suis credere nolle-
 t, facile demonstratur, quia in Triangulis, quorum anguli I. A. K. & N. A.
 H. comprehenduntur cruribus homologis (I A respectu N A & A K re-
 spectu A H) bases I K & N H sunt inter se æquales.

I I I.

Si quis dicat, dubium esse, num ventus in illa per omnes partes agi-
 tatione æqualis sit? Respondemus 1. affirmando tam diu, donec osten-
 datur ratio, quæ ventum in partibus diversis inæqualem reddat. 2. Dici-
 mus, si maximè intercederet aliqua inæqualitas, nequaquam tamen ita
 eam esse posse comparatam, ut ita regularis sit, & cum tanta harmonia
 summæ æqualitati cœlestium motuum respondeat, ut v. g. vehementia
 venti à puncto I ad punctum H, cum motus ibi sit tardior, & minor pars
 motus nubis motui æquatoris responderet, tantò sit remissior, quàm à
 puncto N ad H, quanto pars I K minor parte C D quàm pars N H parte

G H. Ut autem demonstratio eò magis sit perspicua, comprehendimus eam sequenti syllogismo.

Quæ sunt æqualibus æqualia ea etiam inter se sunt æqualia.

Sed partes I K. K L. L M. M N. N H lineæ I H deferentis motum nobis à ventis agitatae, sunt partibus æquatoris CD, DE, EF, FG, GH æquales.

Ergo partes lineæ I H sunt inter se æquales, aut falsum puncta I K L M N punctis C D E F G circumrotari.

Conclusio est absurda ut non difficulter ejus contradictoria demonstratur ex Trigonometricis, (quia enim anguli ad A, I A K, I A L &c. sunt æquales, latera verò angulos cōprehendentia A I, A K, A L &c inæqualia, necessario Bases etiam angulo A subtensæ inæquales erunt.) Ergo Major etiam, vel minor absurda erit, sed major est Axioma Mathematicum, ut constat l. I. Eucl. Ax. I. E. minor absurda erit, sed minor est eorum, qui statuunt, nubes in motu primo simul cum terra æqualiter (ut nulla vel vilissima inæqualitas vel sensu vel ullo alio documento animadverti possit) circumrotari. Ergo hæc sententia absurda erit, quod erat ostendendum.

I V.

Quod verò ipsi dicunt, sequi inde majorem celeritatem Cœlestium motuum, quàm quisquam sibi imaginari possit; recordandum erit Axiomatis Metaphysici, quod DEUS omnia & hodiè possit, & olim creare potuerit, quæ contradictionem non implicant; non implicare autem contradictionem celeritatem illam, ita ostendo: Sit jam punctum H centrum globi terreni, circa quod terra moveatur, & spacio 24. horarum circumvolvatur, infixus autem sit eidem globo baculus I H vel C H (quod nemo dixerit Creatori fuisse impossibile) pertingens à puncto H usque ad C. vel I. (quæ puncta nunc in Sphæra stellarum fixarum esse ponimus) Quæritur, quid obstet, quo minus baculus ejusmodi unà cum globo terreno circumrotetur? nihil puto. Si autem hoc fiat, quæritur an non tali casu punctum C vel I eadem celeritate circa centrum terræ rotetur, qua Ptolomæus & Tycho (quicquid sanè tu tibi imaginari possis) rotari statuunt sidera? Hisce itaque ita se habentibus, demonstratum puto, Solem cum sideribus reliquis quotidie circa terram spacio 24.

Hâc Demonstratione Mathematicâ unicâ, quæ omni exceptione superior est, ero contentus, cum notum sit in Mathematicis & aliis scientiis, ubi Demonstrationes afferuntur, non multitudine, sed robore argumentorum pugnari solere. Ne si argumenta probabilia conjungerentur, adversarii illa adorti, principalia intacta relinquant. Argumenta verò Theologica, & ex Scripturæ dictis de hac re deprompta, accuratè exhibuit, & illis objectionibus, quibus nonnulli auctoritatem Scripturæ super hac materia eludunt, (idem sine dubio in gravioribus controversiis, si è re sua videbitur, facturi) accuratè respondit *Johannes Herbinus* in suo *Terræ motus & quietis Examine*, itaque actum non agam, nec aliorum Scripta compilabo. DEUM, qui est ipsa veritas, precor, ut Veritatis ubicunque, sive in sacris, sive in profanis, splendentis amorem in nobis conservet, & in dies augeat, omnium contra, Sophismatum non minus, quàm manifestorum mendaciorum strophas potenter cludat & extinguat. AMEN!

A P P E N D I X

Ad ea, quæ dicta sunt

De Particularitate Diluvii.

Um hæc jam absolvissim, nihilque videretur restare, quàm ut, quæ scripseram, Typographo traderentur; Ecce amicus quidam conspecto, ut aiebat, in Catalogo titulo hujus Scripti mei, sollicitudine, ut interpretor, vel ne quid prætermitterem, quod ad rem pertineret, vel ne in casses inciderem incautus, nec satis perpenderem, quàm fortia argumenta adhuc restarent, quorum ignarus ego scriptum minus elaboratum edidissim, mittit mihi è nundinis Lipsiensibus duo scripta de eadem materia, quæ itidem ex Universali Diluvio particulare facere niterentur, utrumque Genevæ formâ duodecimâ impressum, alterum sine no-

& antequàm satis perpenderem, parum aberat, quin justum Scriptum de utroque adjungerem. Sed postquam attentius legi, animadverti, rem non facere operæ pretium, quod scilicet pauca admodum essent, quæ superius non essent refutata, aut ex refutatis superioribus, quàm essent vilia, judicari non possent; & pauca illa, quæ restarent, nequaquam tantam importarent difficultatem, quæ justum tractatum mererentur. Accedebat, quod metuerem, ne, si nimium temporis in hisce refutationibus infumerem, & ita priori scripto in mora essem, suspicionem injicere in Lectori, & Scriptum hoc meum expectanti, quasi hisce Scriptis, tanquam novo aliquo monstro, territus vadimonium deferuissem, & Scriptum etiam prius revocassem. Tandem placuit hæc duo Scripta sub refutationis quidem incudem fumere, sed ita, ut quæ inter legendum obiter quasi animadvertissem, si quid habere viderentur novi, præter superiora, ad ea breviter & transcurso riè quasi responderem, quæ verò vetera, ubi superius jam essent refutata, ostenderem, si verò quædam visum subterfugissent, ea commodior occasione reservarem. Tunc ne Lector, nisi jam ex superioribus laboris vani es pertæsus, si hæc quæ legere volueris, gratum facies; si nolueris, veniam tamen apud me facile impetraturum confidito. Accedemus autem primò ad Authorem Anonymum, hujus enim Scriptum totum consumitur in hac materia, quæ in Scripto Milii, quod aliàs est de *Origine Animalium & migratione populorum*, appendicis tantùm loco tanquam ab aliud agente, annectitur.

1. Ac primò quidem, ut, quanti Author faciat S. Scripturæ dogmata, tanquam ex ungue Leonem cognoscas. *Camarinæ* comparat p. 2. ea, quæ ex communi sensu & sententia de iis, quæ Moses scripsit, pii sentiunt. De quo quid sit sentiendum, nolo dicere, videat Lector, si placet, quæ de proverbio *Camarim movere* habentur apud alios. Præ fœtore enim, non veteris illius, & meritò receptæ sententiæ, sed putidorum, & *Camarinæ* fœtorem redolentium commentorum, referre nolo.

2. Ut clarius doceat Scripturam Sacram ipsi pro *Camarina* esse, quæ non movenda sit, adeoque nudâ abjectione potius, quàm diligenti lectione & consideratione dignam videri, dum ait eâdem paginâ: *Noahum, montibus undiquaque ac naufragiis obsessum, tot, tantorumque periculorum nullâ ratione habitâ, sub columbæ unius auspicio non esse veritatem arce septis podire, seque lubrico adhuc ac male fido terrarum solo committe-*

re. Tu verò Lector lege Moſen *Gen. c. 8. v. 13. 14. 15.* & invenies Noahum, neque columbæ ſolius auſpiciò ex arca, nec antequam probè exploràſſet & deprehendiſſet totam terram exſiccata, nec antequam à DEO ipſo egreſſionis admonitus eſſet, egreſſum eſſe. Vilia fortàſſe hæc, ſed non vilem in Sacræ Scripturæ, quam inſuper refutandam ſibi ſumſerat, lectione oſcitationem oſtendentia.

Pag. 10. & 11. Quærit *de materia aquæ*, unde ejus tanta copia, ut tantum, quod totum terratum orbem obruere poſſet, confici potuerit. Ex mari id fieri potuiſſe negat, quia, quantum aquæ diluvio acceſſerit, tantum mari neceſſariò detractum fuiſſet. Hoc ſuo loco relinquo. De aëre autem ideò negat, quia, ex ſententia Ariſtotelis aliorumque Philoſophorum, decuplo plus aëris, quàm aquæ, ad fuiſſe neceſſe foret. Tu Lector vide, quæ in hanc ſententiam ſupra jam Scripta ſint Theſ. 11. Quæ ſi tibi non ſufficiant, quæro ex te, unde Chriſtus ſumſerit panes pro quinque millibus hominum, de quinque panibus, quos puer portaverit. Sed nihil vis ſcil. audire de miraculis ſuper opere DEI miraculoſiſſimo. Sed & de hoc ſupra.

3. Studium Pacis, quo nemini hæc obtrudere, aut controverſiam movere velit, de ſe commemorat homo pacificus, ibid Sed quid? Tu, cum controverſias ex inferis excitâris de verbis Spiritûs Sancti, quæ nullus hominum ante te in controverſiam, te ipſo fatente, vocaverit, Pacis ſtudium obtendas, cum ratio reddenda ſit? Egregius proſectò Diſputator!

4. Pag. 12. Refutat multis verbis, aliquot paginas replentibus, eos, qui rarefactionem fingunt, qua aquæ in tantam molem excreverint. Tu Lector benevole, ne ſit neceſſe crambem, bis coctam reponere, lege ea, quæ de eodem negotio dicta ſunt ſupra contra Voſſium Theſi 27. & ſeqq.

5. Pag. 14. Diſſerit de cauſis, quibus terra poſt diluvium iterum arefacta ſit. Tu vide Moſem, cap. 8. & videbis æquo animo te omnibus authoris & aliorum, quas pro vel contra adducit, nugis in hac quæſtione ſuperſedere poſſe; primo Moſes utitur voce generalis מַשַּׁחַח quæ ſignificat *ponere ſe*, quod Lutherus vertit, *die Waſſer ſielen*. 2. utitur voce חָסַר *defecit*, quæ itidem ferè generalis eſt. 3. utitur voce הִלֵּךְ quod aliàs ſignificat *ambularit*, quod Lutherus vertit, *es verlieff ſich* / aquæ ſcil. quæ abyſſis proruperant, iterum in caverna tendebant. 4. Utitur voce שָׁבַח

exruit, es vertrocknete/ in terram scil. mutata. 5. voce פָּרַח sind verzehret worden/ ab aliis scil. elementis terra & aëre, in quæ mutata sunt. 6. Iterum alia voce arefactionem significante אָרַח aruit. Et hæc pleraque potissimum, quæ de arefactione dicta sunt, vi ventorum facta, versu statum primo hujus capituli dixerat;

Ut ita & hoc falsum sit, quod dicit Author p. 14. *calorem*, inquit, *causam cessationis diluvii fuisse constat*, cui hoc constat? ei scil. qui textum non nisi limis oculis aspexerit. Vident scil. scioli isti, quibus fœtet vetus, & vera, & rectè explicata Aristotelis Physica, quantum per illius contemtum etiam in Scripturæ ipsius explicatione amiserint.

Pag. 14. 15. Et passim alibi in hoc Scripto ridet eos, qui in iis, quæ circa diluvium ex causis purè naturalibus explicari posse diffidunt, ad *miracula* confugiunt. Quod esse dicit non nisi eorum, quibus deplo-rata jam sit salus, nec amplius restet spes. Ego verò, quando Deus ipse operum suorum aliquod narret, in quo non dissimulat multa concurrisse admiranda, æstimandum reliquo his, quibus vel mica saltem pietatis in animo residet, quid pio Christiano vel Theologo vel Philosopho dignius, ut quando in opere tali aliquid concurrit, quod cum principiis purè physicis conciliare humana ratio nequeat, quid, inquam, sit tali homine dignius? purè ne negare, quantumvis p̄t̄r̄s Scriptum videat, & Spiritui Sancto contradicere? an verò, per miraculum aliquod factum esse, dicere? Sed scil. ait p. 15. Ideò Deum triginta dierum pluviis usum, aquas ex abyssu educere, *quòd causis naturalibus* uti potius habuerit. Tu aliam causam, cur tanto apparatu Deus usus fuerit, vide supra Thes 13. & æstima utra videatur potior. Et num hoc sequatur, si Deus naturalia adhibuerit, itaque miraculum nullum usurpasse aliud, discas ex miraculis Christi cujusmodi erat in nuptiis Cananæis Joh. 2. In furdo & muto: Marci 7. in quinque millibus hominum, quinq; panibus cibatis &c. Joh. 6. Ubi rebus naturalibus supernaturaliter & miraculosè usus est.

5. Quæ de iis Authoribus dicit, qui aquas cœlestes accersunt in nobis non hærere, itidem ex supra dictis constat.

6. Pag. 24. Speciosam, ut videri vult, rationem sibi ipsi opponit. *Non est, fateor, inquit, convellendum temerè, quod jam in vulgus receptum fuit.* Quæso quis habet hoc axioma? Tu hoc potius scias. Non temere convellendum, quod Deus ipse in verbo suo, & qui

dem tot verbis, dictaverit, & sensum alium illis affingendum: Certè verba alium, quàm universalis diluvii, permittere, nedum suppeditare; vel alia verba, ad universalitatem significandam aptiora, dari potuisse, affirmare non audes, quæ igitur causa te adegit, ut calamum contra stringeres? nulla certè alia, quàm hæc, ut sapientiam tuam Sacrà Scripturâ superiorem ostendas, & sensu genuino, & authoritate divina, in quæstione, quæ ad salutem directè spectare non videretur, sublato, quidvis postea in iis, qui ipsam salutem concernunt, tibi permittendum putes. Non antiquitatis quippe, & quidem variis & multis fundamentis suffultæ, ut elumbes tuæ similitudines p. 25. putari volunt, sed Divinæ, ut dixi, authoritatis hîc res agitur, cui qui delectatur tam temerè & tam frivolis ratiunculis contradicere, is meminerit, quod Christus dixit, *de quovis verbo ocioso*, nedum divinæ veritati opposito, *rationem in judicio extremo reddendam esse*.

7. Pag. 26. Authoritates sibi oppugnandas sumit. Et primo ei, quod dicitur, excepto solo Noaho, cum uxore & liberis, eorumque uxoribus, omnes homines de terra deletos esse, opponere audet putidum illud *commentum de Enoho*, qui tempore diluvii adhuc in terris fuerit, & tamen aquis diluvii non perierit. Sed unde ipsi constat? quia scil. Scriptura non dicit, in cœlum abreptum esse, quod omnes pii factum credere. Sed tantùm in terris non amplius comparuisse, & postea multis verbis, quæ ut non sine tædio legi, ita sine nausea ascribere non possum, inquiri ubi terrarum sit, & tandem concludit, in monte *Atlante esse*. Nonne verò vertigini similis est sapientia hujus hominis, Divinæ & manifestæ veritati opponere id, quod non tantùm incertum, sed vanum, futile & ridiculum sit. Verba Scripturæ manifesta negat, quod apertè innuit, & quivis homo pius ultrò sibi persuadeat, iterum negat, quod ne verbo quidem innuit, & tanquam illius authoritate niteretur, pro certissimo venditat. Et quæ hæc infania est, negare paradisum aquis diluvii obrutum? quia scilicet, in excelsos monte fuit, quo aquæ diluvii penetrare non poterant. Quomodo ergò eò penetrarunt aquæ egressæ, ut rigarent hortum, & ibi divisæ in quatuor capita, Gen. .v.10. Nonne insanire hoc est potius, quàm disputare?

8. Pag. 29. Recitatis verbis Moſis, quibus Universalitas Diluvii

da & ad particularitatem restringi videantur, addit exempla quorundam dictorum, quorum Universalitas itidem restringenda sit; de quibus in genere notetur, non sequi, si maximè hæc & alia particulariter exponi possent, necessariò in dictis Spiritus Sancti propriè universalibus, & in quibus nullam particularitatem saltem suspicari ex contextu liceat, idem fieri debere. Sed videbimus, quid exemplorum loco afferat. Ubi, quod benè vertat, initium facit à Barbarismo, quem Latinus interpres commisit in versione dicti. Gen. 2. *Fontem ascendisse* & rigasse terram, ubi in fontibus est vox ~~78~~ non fontem sed vaporem significans, qui ab aquosis terræ ascendens in nubes (si tamen nubes diversum quid sunt à vapore) & pluvias mutatus universam terram vicissim ascendendo rigaverit. Hoc quia ubique super universa terra fit, itaque universalitati verborum Moſis idem affirmantium demere nihil potest.

9. De Universalitate famis Ægypti quæ dicit p. 21. supra satis explicata sunt Theſi 41. Itaque brevitatis causa superſedemus.

10. Dictum Dan. 2. v. 37. De Universalitate Regni Nebucadnezaris ad aliquam particularitatem restringi patiemur, si Vossius nobis ostenderit aliquod regnum, quod ipsius regno subiectum non fuerit. E. inquis, fuit etiam Rex Americæ? Ad hoc respondebo, si tu prius respondebis, fuerint ne tunc regna in America? Itineraria certè hodierna docent, populos in plerisque locis fuisse ante nostratum, adventum feros, regiminum impatientes. Fortasse ne duces quidem habentes, cum non esset locus, quo deduci propter feritatem sese paterentur. Deindè dato, quod hoc dictum *συνοδοχικῶς*, de regnis scil. cognitis & regimini subicibilibus, exponi posset, multò tamen alia ratio est de dictis Moſis, in quibus intentio DEI, quæ erat, non tantum omnem carnem delere, & tam diligens inculcatio, omnes montes aquis opertos usquè ad quinque Cubitorum exuperantiam, aquas fuisse super universam terram &c. Interiit omnis caro, in qua Spiritus vitæ &c. nulli limitationi locum relinquit, præsertim cum de aquis, naturaliter quoquo versum fluentibus, aliter ne suspicari quidem natura nobis permittat.

11. In allegatione dicti Evangelistæ de censu Augusti, qui universalis perhibeatur, universalis tamen non fuerit, iterum desidero, quod supra in aliis, diligentiorē scil. attentionem ad verba Sacræ Scripturæ,

degisse, sed recitatur Decretum Augusti: ut describeretur universus orbis. Jam notum est, quantopere sibi placuerint Romani eorumque assentatores, hac imaginatione, quasi totus terrarum orbis ipsorum Imperio subiectus fuerit, aut esse saltem debuerit, à quo tamen longè adhuc abfuisse, uti est verissimum: ita tanta verbositate authori, ut id probaret, opus non fuisset. Quod verò Maldonatus eò videatur inclinare, quasi per universam terram, Augusti Decreto comprehensam, Syria tantum intelligatur, à textu alienum est. Majori itaque facilitate rejicitur, quàm affirmatur.

12. De Solis Eclipsi tempore passionis Servatoris, quæ perhibeatur Universalis, talis autem non fuerit, iterum desidero maiorem diligentiam in perpendenda historia. 1. Recordari debemus Solem non interpositione Lunæ inter terram & Solem obscurum hominibus apparuisse, ipsum in se ipso obscurationem passum, ut ita ubicunque visus sit, obscuratione etiam ipsius visa sit. 2. Duravit per tres horas, intra quas percurrit octavam Cœli & terræ partem, in quæ ea conspectus fuit sub circulis omnium incolarum verticalibus. Conspectus autem est non tantum hisce, sed omnibus, quibus Sol intra trium horarum illud obscurationis tempus supra Horizontem extitit. Vno verbo qui Solem viderunt etiam obscurationem illam viderunt: poterant autem conspicere terræ plus dimidiæ habitatores. Sed quid de reliquis? fortassè inquires: Quid attinet de illis quærere, cum ibi non dies, sed nox fuerit? Vides ergo propriissimo omnino sensu Eclipsin illam universalem dici.

13. Dictum Obadiæ, servi Ahab, dicentis, non esse locum ac regnum, quo Ahabus Eliam quæsitum non miserit, author putat ita restringendum, quod miserit in omnes partes regni sui, sed hæc restrictio nimis angusta est, revera enim alia etiam regna intelligenda esse, vel ex unico hoc colligitur, quod Filiam Regis Sidonis uxorem habuerit. Adcoque nihil absurdi, si colligamus, non tantum in regnum illud, sed etiam in vicina exploratores ipsum misisse. Et quæ fuerunt regna Ahabo subiecta præter Israëliticum? Ex his si ita certè constat authori, quædam excipienda esse, ostendat, quæ nam illa sint? ut sciamus, quomodo signum Universale ad reliquos applicandum sit. Hoc donec præstet, nos simplicè Universalitatem retinemus, saltem ita, quod Obadiæ nullum regnum

cognitum, quod excipiendum esset. Vt ita nihil causæ sit, quo minus formulam loquendi ipsam pro Universalis habeamus.

14. Dictum Act. 2. De omnis generis populis congregatis, cum Spiritus Sanctus ad Apostolos missus esset, Lutherus ipse exponit omnis generis dictum non de singulis generum, sed de generibus singulorum, quæ limitatio itidem in diluvio locum non habet. De caritate universalis ab Agabo Propheta prædicta, & alterum de fide Romanorum toto orbe celebrata p. 36. quod attinet, etsi credibile est, particulariter de majori mundi parte exponi, de omnibus scilicet populis vulgo notis: non potest tamen Author demonstrare, quod ita & necessario, quidam excipiendi sint.

15. Dictum Ictorum dicentium, nunquam in jure tam universalem esse propositionem, quæ universaliter omnino intelligatur, quin recipiat restrictionem aliunde, ineptè hîc allegatur, ineptius adhuc inde concluditur, dicta scripturæ universalis itidem particulariter explicanda. Cum aliud sit lex & regula faciendorum, aliud narratio facti. In lege primario Legislator sensum purè universalem intendit. Cum verò in actionibus quotidianis identidem occurrant circumstantiæ à legislatore non prævisæ, quæ aliud quid suadeant, necessario leges, quamvis universaliter conceptæ, quia tamen circumstantiæ ejusmodi prævideri non possent, limitationem pati interdum coguntur. Aliter autem res se habet cum narrationibus rerum factarum, quibus, si universales sint, præsertim tam diligenter à Spiritu S. inculcatæ, particulares opponere, est, fidei historicæ mendacii dicam scribere; nulla enim acrior contradictio quàm particularis adversus universalem. Quid verbis opus est: aut verba Moysis particularem sensum admittunt, aut non admittunt: si non admittunt, quid ea sugillas? si admittunt, ostende, quomodo loqui debuerit Moysis, ut non admitterent. Quæ verò hæc *αδελεια* est? verba Spiritus Sancti particularia facere, quæ sensu Universalis ab omnibus Grammaticis acciperentur.

16. Tandem pro certo habens, partem tantum orbis aquis diluvii fuisse obrutam, inquit, quæ nam illa pars fuerit? & post multa concludit: Asiam vel totam, vel maximam ejus partem fuisse, ultra autem aquas non esse progressas, quia scil. in aliis regionibus homines non fuerint. Eodem argumento & ferè solo alter Author supra à nobis nomi-

natus utitur. In quo argumento, si terminos ex sententia horum authorum colligas, nascetur hic Syllogismus: In qua regione fuerunt homines peccatores, Iea est obruta diluvio. Sed in nulla alia regione fuerunt homines peccatores, quàm in Asia. E. sola Asia obruta est diluvio. Perinde ac si argumentarer: Asinus fuit in arca Noë, equus non est asinus. E. equus non fuit in arca Noë. Et hoc est egregium argumentum, quod movit hos viros, ut tanto conatu tantas nugas agerent, & Spiritui Sancto in os contradicerent. Tu benevole Lector, vide si placet, supra in refutatione Vossii Thes. 13. & videbis quas causas videatur habere Deus, ut submergeret eas etiam terras, quæ ab hominibus habitatæ non fuerunt. Quemadmodum & illi commento, quasi Deus aquas per ventos in cumulum (in Asia scilicet) compulerit, cohibueritque, ne ulterius fluerent, satis superque supra, contra Vossium Thesi 44. ad literas SS. accursus est. Sed hîc subsisto, ubi brevis temporis subsistere me jubet: reliquis, quæ fortè etiam videri poterant tangenda, alii occasione reservatis. Deus nos in Veritate & devotâ verbi sui veneratione conservet, & ab erroribus omnibus, quibus hostis veritatis venerationem illam in animis hominum extinguere & enervare conatur, clementer præservet. Amen.

